

ปรีดี พนมยงค์

วิจารณ์

การเมืองรัฐธรรมนูญ 2517

มหาวิทยาลัย ๘

ปรีดี พนมยงค์

วิจิตร

ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗

จัดพิมพ์โดย

คณะกรรมการธิการมหาวิทยาลัย

PRIDI-PHOONSUK
ปรีดี - พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

สารบัญ

๑
หน้า

ส่วนที่ ๑ . . .

- ข้อสั่งเกิดบางประการของนาย
ปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับร่าง
รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ๑
- ตอน ๑ การเรียกร้องให้ปวงชนชาวไทย
ได้ค้นลัทธิประชาธิปไตย
สมบูรณ์บนพื้นฐานต่อสู้โดย
ชอบธรรม ๒
- ตอน ๒ ความจำเป็นต้องมี หิริโอตตัมปะ
ในการร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อ
ประชาธิปไตยของปวงชน ๔
- ตอน ๓ จำต้องระมัดระวังการร่าง
รัฐธรรมนูญที่พรางตาปวงชน
ให้หลงว่าเป็นประชาธิปไตย ๘
- ตอนที่ ๔ ผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องยก
ประโยชน์ส่วนรวมของปวงชน
เหนือกว่าประโยชน์ส่วนตนและ
พวกพ้อง ๑๑

- ตอน ๕** ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๓ ทำให้
 สถาปนารัฐธรรมนูญใหม่ศักดิ์ศรี
 ในสากลโลก ๑๔
- ตอน ๖** ไม่ควรดูหมิ่นราษฎรและชาติไทย
 ในการไม่ให้ราษฎรมีเขตเลือกตั้ง
 เสมอภาคกัน ๑๓
- ตอน ๗** ขอเสนอให้กลุ่มศึกษาอ่านรายงาน
 การประชุมสภาผู้แทนราษฎรซึ่ง
 สำนักงานสภานิติบัญญัติ
 เสนอตั้งแต่วันที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๕
 เป็นต้นมา ๑๕
- ตอน ๘** รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายชนิด
 หนึ่งซึ่งต่างกับข้อบังคับทาง
 ธรรมเนียม ๒๒
- ส่วนที่ ๒...**
 รายชื่อกณะกรรมการร่าง
 รัฐธรรมนูญ ๓๓
 ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราช
 อาณาจักรไทย ๓๕

ข้อสังเกตบางประการของ
นายปรีดี พนมยงค์
เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๓
๔ มีนาคม ๒๕๑๓

ด้วยผู้รักชาติประชาธิปไตยหลายท่านได้ขอให้ข้าพเจ้าวิจารณ์รายละเอียดแห่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๓ ซึ่งคณะกรรมการร่างฯ ได้ร่างเสร็จแล้ว เสนอรัฐบาล รัฐบาลได้แก้ไขแล้วเสนอต่อไปยังสภานิติบัญญัติ ข้าพเจ้าเห็นว่าโดยคำพิงข้าพเจ้าผู้เดียวก็ต้องใช้เวลาช้านานมากในการวิจารณ์รายละเอียดจึงสมควรที่ท่านผู้รักชาติรักประชาธิปไตย จะได้ร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มศึกษาชนหลายกลุ่มช่วยกันพิจารณาว่า ร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นหรือไม่เป็นประชาธิปไตย อันที่จริงได้มีหลายท่านรวมทั้งข้าราชการฝ่ายตุลาการได้แสดงความเห็นตรงไปยังนายกรัฐมนตรีบ้าง ผ่านทางหนังสือพิมพ์และวาร-

สารบ้าง วิचारณ์ความไม่เป็นประชาธิปไตยและความ
ไม่เหมาะสมของบทบัญญัติมากมายหลายมาตราแห่ง
ร่างรัฐธรรมนูญนั้น ฉะนั้น นอกจากที่ข้าพเจ้าได้
แสดงความเห็นไว้ในบทความอื่นๆ และในจดหมาย
ถึงนายกัปกรณ์นายกรัฐมนตรีแล้ว ในขณะที่
ข้าพเจ้าจึงขอให้ข้อสังเกตเพียงบางประการ

**๑. การเรียกร้องให้ประชาชนชาวไทยได้คืนสิทธิ
ประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้นเป็นการต่อสู้โดยชอบธรรม
(Just Struggle)**

สิทธิประชาธิปไตยเกิดขึ้นตามธรรมชาติพร้อมกับการมีมนุษยชาติในโลกนี้ ประวัติศาสตร์แห่งมนุษยชาติ
ซึ่งเป็นประวัติของกฎหมายมหาชน (รัฐธรรมนูญเป็นส่วน
หนึ่งของกฎหมายมหาชน) ด้วยนั้นปรากฏว่าในยุค
ดึกดำบรรพ์ กระบี่ (Anthropoid Ape) ซึ่งเป็นสัตว์
จำพวกลิงลิงกึ่งคนได้พัฒนาเป็นมนุษยชาติคน มนุษย์รวม
กันอยู่เป็นหมู่คนซึ่งมีหัวหน้าปกครองปวงชนอย่างแม่พ่อ
ปกครองลูกจึงไม่มีการเบียดเบียนลูก ชนในหมู่มุคนั้นจึง

มีเสรีภาพและความเสมอภาคกัน และมีจิตสำนึกในหน้าที่
ว่าจะต้องใช้สิทธิมิให้เสียหายแก่คนอื่นและแก่หมู่คน

ต่อมาสิทธิประชาธิปไตยของมนุษย์ชาติได้ถูกย่อ
แย้งไปโดยระบบทาสและระบบศักดินาคือผู้มีอำนาจใน
ระบบทาสถือเอามนุษย์ที่อยู่ใต้อำนาจของตนให้มีฐานะ
เหมือนสัตว์พาหนะของเจ้าทาส แล้วต่อมาผู้มีอำนาจใน
ระบบศักดินาถือว่ามนุษย์มีฐานะเหมือนกึ่งสัตว์พาหนะ
เป็นข้าไพร่ของเจ้าศักดินา

ในประเทศไทยนั้นปวงชนได้รับสิทธิประชาธิปไตย
ของตนคืนมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ๆ ตาม
รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรสยามชั่วคราว ๒๗
มิถุนายน ๒๔๗๕ ยืนยันโดยรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม
๒๔๗๕ และฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙

ครั้นแล้วสิทธิประชาธิปไตยของปวงชนถูกย่อแย้ง
โดยรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ ซึ่งได้ตรารัฐธรรมนูญ
ฉบับ ๙ พ.ย. ๒๔๙๐ ที่มีฉายาว่า “รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม”
อันเป็นแม่บทของฉบับ ๒๔๙๒

โดยความปรารถนาดีต่อรัฐบาลปัจจุบัน ข้าพเจ้า
ได้เสนอความเห็นในหลายบทความและในจดหมายถึง
นายกรัฐมนตรีขอให้ร่างรัฐธรรมนูญตามเจตนารมณ์ประ-
ชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕
ก็เพื่อรัฐบาลจะได้คืนสิทธิประชาธิปไตยให้แก่ปวงชนชาว
ไทยโดยการกระทำอันบริสุทธิ์ของรัฐบาลเอง แต่รัฐบาล
ได้เลือกเอาทางเป็นผู้รับมรดกสืบจากรัฐธรรมนูญ ๒๔๗๒
และมอบให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญถือเอาฉบับ ๒๔๗๒
นี้เป็นแบบฉบับแห่งการร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ข้าพเจ้า
จึงขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่าร่างรัฐธรรมนูญใหม่
นี้คืนสิทธิประชาธิปไตยให้แก่ปวงชนเพียงใดและ
สถาปนาระบบที่ไม่ใช่เป็นประชาธิปไตยขึ้นอย่าง
ใดบ้าง

๒. ความจำเป็นต้องมี “ หิริ โอตต ทัปะ ” ใน
การร่างรัฐธรรมนูญเพื่อประชาธิปไตยของปวงชน

การเบียดเบียน การฉ้อราษฎร์บังหลวง เกิดขึ้น
เพราะผู้เบียดเบียน ผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงไม่มี “ หิริ ” คือ

ไม่มีความละเอียดใจ และ “โอดต๊ปปะ” คือความไม่เกรงกลัวบาป

รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นแม่บทของระบบปกครองแผ่นดินที่ร่างขึ้นโดยปราศจากหิริโอดต๊ปปะก็นำไปสู่ระบบที่ปราศจากหิริโอดต๊ปปะ ถ้าวางขึ้นด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อปวงชนประกอบด้วยหิริโอดต๊ปปะก็นำไปสู่ระบบที่นำความสุขสมบูรณ์มาสู่ปวงชนและประเทศชาติ

ข้าพเจ้าขอร้องกลุ่มศึกษาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ตั้งแต่คำปรารภเป็นต้นไป และถ้าพบว่ามีข้อความใดปราศจากหิริโอดต๊ปปะก็ขอให้เสนอสมาชิกสภานิติบัญญัติผู้ซื่อสัตย์ต่อปวงชนให้เรียกร้องแก้ไขร่างข้อความที่ไม่สมควรนั้นด้วย

(๑) ร่างคำปรารภมีความตอนหนึ่งว่า

“อุดมการณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันจกัยงผลให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมและปกป้องรักษาสีทธิเสรีภาพสมบุรณ์และประโยชน์ของปวงชนทั่วไป รัฐธรรมนูญนี้ยืนยันในเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชนซึ่งได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ

อื่น ๆ ที่แล้วมา นอกจากนั้นยังได้ประกาศและยืนยันใน
 สติธิเสรีภาพที่ไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ
 ไว้อีกหลายอย่างต่างประการ จึงนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญ
 ที่สมบูรณ์ในสติธิเสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่าที่เคยมีมา
 แล้ว”

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่าตัวบทมาตราในร่างรัฐ
 ธรรมนูญนั้นเป็นจริงไปตามที่กล่าวไว้ในคำปรารภหรือไม่
 อาทิ การให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งสภา
 ผู้แทนราษฎรจำต้องเลือกจากบัญชีชอลับซึ่งคณะอง-
 คมนตรี เป็นผู้จัดทำขึ้นจากบุคคลที่องคมนตรีเห็น
 ว่ามีความรู้ความชำนาญโดยไม่จำกัดอายุชั้นต่ำและ
 โดยมีเอกสิทธิพิเศษไม่ต้องสังกัดพรรค (ส่วนผู้แทน
 ราษฎรถูกบังคับให้สังกัดพรรค) นั้น เป็นวิธีการ
 ให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมตามที่ร่างคำปรารภ
 อ้างไว้กระนั้นหรือ)

ขอให้กลุ่มศึกษาเอาตัวบทรัฐธรรมนูญฉบับก่อน
 มาอ่านเทียบกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ เรื่องสติ
 ธิเสรีภาพ ท่านจะพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๕๑๕

บัญญัติว่าบุคคลมีเสรีภาพสมบูรณ์ในการถือศาสนาหรือ
 ลัทธิใด ๆ ฯลฯ และรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ ก็ยืนยัน
 เสรีภาพสมบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธินิยมใด ๆ ส่วน
 รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ และร่างฉบับ ๒๕๑๗ มิได้มี
 บทมาตรายืนยันเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือลัทธินิยมใด ๆ
 คั้งนี้ กลุ่มศึกษาจะเห็นว่า การร่างคำปรารภที่ว่า
 “รัฐธรรมนูญ (ฉบับ ๒๕๑๗) ยืนยันในเสรีภาพ
 ขนบมูลฐานของประชาชนซึ่งได้มีบัญญัติไว้ในรัฐ
 ธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ที่แล้วมา” นั้น เป็นการร่างโดย
 มีหิริโศทศัปะปะหรือไม

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณารายละเอียดตามมาตราต่อ
 ไปอีกว่า ตามที่ร่างคำปรารภกล่าวว่า “นอกนั้น
 ยังได้ประกาศและยืนยันในสิทธิเสรีภาพที่ไม่เคย
 ปราบกฏในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ไว้อีกหลายอย่าง
 ต่างประการ จึงนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่สมบูรณ์ใน
 สิทธิเสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่าที่เคยมีมาแล้ว”
 นั้น มีความจริงตามที่กล่าวในร่างคำปรารภ หรือความ
 จริงมีว่ารัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ และฉบับ

๒๔๘๙ ได้บัญญัติสิทธิของมนุษยชนเป็นหัวข้อใหญ่ไว้ครบถ้วนทุกประการ แต่ร่างฉบับ ๒๕๑๗ เอาหัวข้อของรัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ และ ๒๔๘๙ มาจัดช้อยรายละเอียดให้เป็นหลายมาตรา แม้กระนั้นก็ยังขาดหัวข้อใหญ่เรื่องเสรีภาพในการถือลัทธินิยม

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาด้วยว่าเป็นการสมควรหรือไม่ที่ผู้ร่างคำปรารภจะกล่าวยกย่องร่างรัฐธรรมนูญของตนว่าเป็นประชาธิปไตยที่สุดโดยไม่มีความละอายใจ เช่นนี้ถูกต้องต่อวัฒนธรรมไทยหรือไม่ กลุ่มศึกษาเห็นควรหรือไม่ที่ตัดคำอวดอ้างในคำปรารภนั้นออกไปโดยปล่อยให้ปวงชนและประวัติศาสตร์เป็นผู้วินิจฉัยว่าร่างรัฐธรรมนูญนี้เป็นประชาธิปไตยหรือไม่

(๒) ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณามาตราอื่น ๆ แล้ววินิจฉัยว่า เป็นไปจริงตามอุดมการณ์ที่กล่าวไว้หรือไม่

๓. จำต้องระมัดระวังร่างรัฐธรรมนูญที่พรางตาปวงชนให้หลงว่าเป็นประชาธิปไตย

เมื่อรัฐบาลและคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเลือก

ดำเนินการตามทางมรดกซึ่งฉบับ ๒๔๙๒ ถ่ายทอดให้ก็ควรมี
ความกล้าหาญพอที่จะเขียนรัฐธรรมนูญให้ชัดแจ้งว่าจะคืน
สิทธิประชาธิปไตยแก่ปวงชนเพียงเท่านั้นเท่านั้น และจะ
สงวนอำนาจไว้ให้แก่อภิสิทธิ์ชนเท่านั้นเท่านั้น เรื่องใดที่
ไม่ใช่ประชาธิปไตยก็ไม่ควรใช้วิธีการพรางตาปวงชนว่า
เป็นประชาธิปไตย อาทิ

(๑) ร่างมาตรา ๑๐๕ บัญญัติว่า

“วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งร้อยคน
ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมี
ความรู้ความชำนาญในวิชาหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยัง
ประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน และมีสัญชาติ
ไทยโดยกำเนิด ทั้งไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา ๑๑๗
และมาตรา ๑๔๐

คณะองคมนตรีเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ทรงคุณ-
วุฒิตามวรรคหนึ่ง มีจำนวนสามร้อยคนเป็นบัญชีลับ เพื่อให้
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ใช้วิธีออกเสียงลง
คะแนนลับ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

ตามรัฐธรรมนูญชนิกคนล้มมือใช้แล้ว การปกครองบ้านเมืองจะเป็นเช่นใด

ไหน ๆ รัฐบาลและกรรมการร่างรัฐธรรมนูญก็ต้องการให้มีวุฒิสมาชิกซึ่งสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากบัญชีชื่อลับซึ่งองคมนตรีจัดทำขึ้นแล้ว เหตุไฉนจึงไม่กล้าเผชิญหน้าปวงชนให้เห็นชัด ๆ ในวาระคั่นว่า

“วุฒิสมาชิกประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งร้อยคนซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากบัญชีชื่อลับจำนวนสามร้อยคนซึ่งคณะองคมนตรีเป็นผู้จัดทำขึ้น”

เพื่อสามัญชนเข้าใจธาตุแท้ของวุฒิสมาชิกตั้งแต่เริ่มต้นอ่านวาระคั่นของมาตรา ๑๐๕

๔. ผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องยกประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณามาตราต่าง ๆ เกี่ยวกับวุฒิสมาชิกแล้วเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ว่า ร่างของฉบับใหม่มีผิดแผกกับฉบับก่อน ๆ อันเป็นการแสดงความ

ไม่ต้องการที่เกื้อกูลให้ความสะดวกแก่ชนกลุ่มหนึ่งจะได้เข้ามาเป็นวุฒิสมาชิกอย่างใดบ้าง

ผู้ที่อ่านเพียงร่างฉบับ ๒๕๑๗ ก็อาจเห็นว่าเป็นการเพียงพอแล้วที่คณะรัฐมนตรีได้ตัดความในมาตรา ๑๐๐ (๑) ตอนท้ายซึ่งเดิมกรรมการร่างฯ เขียนไว้ให้สิทธิพิเศษแก่ผู้สอนในมหาวิทยาลัยและสถานศึกษาชั้นอุดมศึกษาที่คงดำรงตำแหน่งนั้นพร้อมกันกับการเป็นวุฒิสมาชิกหรือผู้แทนราษฎร เพราะมีผู้แสดงความเห็นว่าการกรรมการเขียนรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์ของตัวเอง แต่กรรมการบางท่านก็ได้ชี้แจงว่าพวกท่านที่เป็นอาจารย์ได้คัดค้านแล้ว แต่เสียงข้างมากต้องการให้อาจารย์มีสิทธิพิเศษยิ่งกว่าข้าราชการทั่วไป

ขอให้กลุ่มศึกษาเอกรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ มาพิจารณาเทียบเคียงกับร่างฉบับใหม่จะพบว่า

(๑) รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ และ ๒๔๙๒ ได้กำหนดอายุขั้นต่ำของพวคนวุฒิสมาชิกหรือวุฒิสมาชิกไว้ ๔๐ ปี เพราะตามสากลนิยมถือว่าพวคนวุฒิสภาหรือวุฒิสภานั้นสมาชิกต้องเป็นผู้มีอายุสูง แต่ร่างฉบับ ๒๕๑๗ ไม่กำหนดอายุ

ขั้นต่ำของวุฒิสมาชิก หมายความว่าแม้มันมีอายุน้อยก็อยู่ในข่ายที่องคมนตรีเลือกเข้าอยู่ในบัญชีลับเพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิกได้ ส่วนผู้แทนราษฎรนั้นร่างฉบับใหม่กำหนดอายุขั้นต่ำไว้ ๒๓ ปี

ขอให้กลุ่มศึกษาค้นคว้าเหตุที่ร่างฉบับ ๒๕๑๗ ไม่กำหนดอายุขั้นต่ำของวุฒิสมาชิกนั้นจะเนื่องจากปัญหาเมื่อครั้งตั้งบุคคลอายุต่ำกว่า ๓๕ ปี ให้เป็นสมาชิกสมัชชาแห่งชาติหรือไม่

(๒) ผู้แทนราษฎรถูกบังคับให้สังกัดพรรค ผู้สนับสนุนความคิดนี้อ้างเหตุว่า เพื่อป้องกันผู้แทนชายตัวและอ้างว่าในประเทศที่เล่นการเมืองแบบพรรคต้องให้ผู้แทนสังกัดพรรค (ขอให้กลุ่มศึกษาถามผู้อ้างนั้นว่าตำราของประเทศใด) แต่วุฒิสมาชิกไม่ต้องสังกัดพรรคจึงทำให้วุฒิสมาชิกมีฐานะวิเศษกว่าผู้แทนซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งโดยตรง ดังนั้นกลุ่มศึกษาเห็นว่าป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยหรือไม่

ขอให้กลุ่มศึกษาเอาเหตุที่อ้างกันว่าถ้าผู้แทนสังกัดพรรคแล้วก็จะไม่ขายตัวนั้นมาประยুক্তแก่วุฒิสมาชิก

สมาชิกที่ไม่ต้องสังกัดพรรค ท่านเหล่านั้นไม่อยู่ใน
 ขายที่จะต้องถูกป้องกันการขายตัว ส่วนผู้แทน
 ราษฎรซึ่งเป็นผู้เลือกตั้งวุฒิสมาชิกตามบัญชีฉบับ
 กลับเป็นผู้ต้องถูกป้องกันการขายตัว และวุฒิสมา
 ชิกมเสรทไม่ต้องเล่นการเมืองแบบพรรค กลุ่ม
 ศึกษาเห็นว่าวิธีการนี้เป็นธรรมระหว่างสมาชิกรัฐ
 สภาด้วยกันหรือไม่

๕. ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ทำให้สภาผู้แทน ราษฎรไม่มีศักดิ์ศรีในสากลโลก

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับผู้แทน
 ราษฎรก็จะเห็นได้ว่าการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ มุ่ง
 หน้าป้องกันผู้แทนขายตัวโดยเคร่งครัดให้ผู้แทนราษฎรต้อง
 อยู่ในวินัยหลายประการจนทำให้เสียหลักการของระบบรัฐ
 สภาและเป็นการทำลายศักดิ์ศรีสภาผู้แทนราษฎรไทยใน
 สากลโลกอาทิ

(๑) ร่างมาตรา ๑๐๒ ให้อำนาจวุฒิสมาชิกหรือ
 ผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๒๕ คนยื่นคำร้องต่อสภา
 ที่ตนสังกัดเพื่อส่งคำร้องไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้

วินิจฉัยว่าสมาชิกผู้ใดมีความประพฤตินำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา และให้สมาชิกภาพของผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือพักอย่างง่าย ๆ ว่าขอให้ขับไล่สมาชิกออกจากสภา

กลุ่มศึกษาย่อมรู้แล้วว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยกรรมการ ๙ คน คือรัฐสภาเลือกตั้ง ๓ คน คณะรัฐมนตรีเลือกตั้ง ๓ คน คณะกรรมการตุลาการเลือกตั้ง ๓ คน ผลแท้จริงคือฝ่ายรัฐบาลที่มีเสียงข้างมากในรัฐสภาย่อมได้พวกของตนเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญรวม ๖ คนเป็นเสียงข้างมากในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

ฉะนั้นเรื่องจึงเป็นรัฐบาลเป็นผู้ควบคุมผู้แทนราษฎรแทนที่สภาผู้แทนราษฎรซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกจะเป็นผู้ควบคุมรัฐบาล

(๒) ตามร่างรัฐธรรมนูญและร่างกฎหมายพรรคการเมือง ผู้แทนราษฎรถูกตรึงตราขึ้นอยู่กับพรรคการเมืองซึ่งแม้ในประเทศที่มีพรรคการเมืองมาหลายศตวรรษแล้วก็มีได้กวัดขั้นสมาชิกพรรคถึงขนาดที่ร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองกำหนดไว้ ขอให้กลุ่มศึกษากันคิดว่าหาหลักวิชาและตัวอย่างการปฏิบัติ โดยกลุ่มศึกษา

เองเถิด แทนที่จะหลงเชื่อผู้อ้างว่าในเมืองนอกที่มีระบบ
 พรรคการเมืองเขาต้องบังคับผู้แทนราษฎรให้สังกัดพรรค
 เมือง กลุ่มศึกษาจะพบว่าในหลายกรณีสมาชิก
 พรรคอาศัยความบริสุทธิ์ใจของตนต่อปวงชนเป็น
 ใหญ่ยิ่งกว่าเสียงข้างมากในพรรค เขาจึงไม่ยอมลงมติ
 ในสภาตามเสียงข้างมากของพรรค ถ้าเสียงข้างมากของ
 พรรคไล่เขาออกจากพรรค เขาก็เป็นผู้แทนอิสระต่อไปได้
 ส่วนผู้แทนราษฎรตามระบบที่กำลังร่างใหม่ในคอ
 ทาสของพรรคที่ตนสังกัดนั่นเอง เพราะถ้าไม่ลงมติ
 ตามเสียงข้างมากของพรรค ตนก็จะถูกไล่ออก และก็ยาก
 ที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคอื่นได้ เมื่อตนถูกไล่ออกจาก
 พรรคตนก็ต้องถูกออกจากการเป็นผู้แทนราษฎร ดังนั้น
 แม้ตนมีความบริสุทธิ์ใจว่ามติของเสียงข้างมากในพรรคไม่
 สอดคล้องกับประโยชน์ของปวงชน แต่ตนก็มีทางเลือก ๒
 ทางคือยอมถูกไล่ออก หรือยอมลงมติตามเสียงข้างมาก
 ในพรรคที่ขัดต่อความบริสุทธิ์ใจของตน

๖. ไม่ควรครุหมิ่นราษฎรและชาติไทยในการ ไม่ให้ราษฎรมเขตเลือกตั้งเสมอภาคกัน

กลุ่มศึกษาย่อมเห็นได้ตามร่างมาตรา ๑๑๒ ว่า
ราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ไม่มีความเสมอภาคกันคือบาง
จังหวัดที่มีพลเมืองน้อย ราษฎรคนหนึ่ง ๆ ในจังหวัดนั้น
มีสิทธิเลือกผู้แทนได้คนเดียว แต่ราษฎรคนหนึ่ง ๆ ใน
จังหวัดที่มีพลเมืองมากมีสิทธิเลือกผู้แทนได้ ๒ หรือ ๓ คน
โดยร่างรัฐธรรมนูญใหม่ไม่ยอมแบ่งเขตจังหวัดที่มีพลเมือง
ออกเป็นเขต ซึ่งแต่ละเขตมีผู้แทนได้คนเดียว เพื่อให้
ราษฎรทุก ๆ จังหวัดมีความเสมอภาคกัน

กลุ่มศึกษาคงได้ยินได้ฟังมาแล้วที่ภายในคณะกรรมการ
การร่างรัฐธรรมนูญมีการโต้เถียงกันเรื่อง “รวมเขตหรือ
แบ่งเขต” ฝ่ายรวมเขตต้องการว่าจังหวัดใดมีพลเมือง
มากก็ไม่ต้องแบ่งเขตคือให้ราษฎรคนหนึ่ง ๆ ในจังหวัดนั้น
เลือกผู้แทนได้หลายคนตามจำนวนที่จังหวัดนั้นมีผู้แทนได้
ฝ่ายแบ่งเขตต้องการแบ่งเขตจังหวัดที่มีพลเมืองมากออก
เป็นหลายเขต ๆ หนึ่งมีผู้แทนได้คนเดียว แต่ในที่สุดฝ่าย

แบ่งเขตเอาหลักการที่เป็นธรรมของตนไปยอมประนี
 ประนอมกับฝ่ายรวมเขต ได้ผลออกมาชนิดที่รวมเขตก็
 ไม่ใช่แบ่งเขตก็ไม่เชิง ดูประหนึ่งว่ากรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
 อนุเอตสิทธิประชาธิปไตยของปวงชนไปทำเล่นตามชอบใจ
 ซึ่งเป็นการคดหมิ่นราษฎรและชาติไทย

กลุ่มศึกษาย่อมค้นคว้าได้เองว่าไม่มีเหตุผลทางหลัก
 วิชารัฐธรรมนูญเลยที่กำหนดเขตเลือกตั้งแปลกประหลาด
 เช่นนั้น กลุ่มศึกษาคงได้ยืนยันว่ามีผู้อ้างเหตุว่าถ้ามีการแบ่ง
 เขตจังหวัดพลเมืองมากออกเป็นเขต ๆ โดยเขตหนึ่ง ๆ มี
 ผู้แทนคนเดียว เขาเกรงว่านักเลงจะได้รับเลือกตั้ง
 ข้าพเจ้าจึงขอร้องกลุ่มศึกษาให้ช่วยชี้แจงแก่มวลราษฎรว่า
 ผู้อ้างเหตุดังกล่าวนั้นเป็นผู้คดหมิ่นราษฎรและชาติไทยว่า
 ไม่สามารถมีสติปัญญาพิจารณาว่าใครเป็นนักเลงที่ไม่
 สมควรได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ขอให้กลุ่ม
 ศึกษาชี้แจงด้วยว่าถ้าถือเหตุนี้แล้วผู้แทนราษฎรของ
 จังหวัดที่มีผู้แทนคนเดียวมิเป็นนักเลงหรือ

๗. ขอเสนอให้กลุ่มศึกษาอ่านรายงานการ
ประชุมสภาผู้แทนราษฎรซึ่งสำนักงานสภานิติบัญญัติ
ชนเป็นเล่มตั้งแต่สมัยที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา

กลุ่มศึกษาก็จะพบสัจจะด้วยตนเองดีกว่านักวิชาการ
บางคนที่มีอคติเป็นสัจจะย่อประวัติรัฐธรรมนูญเอาตามอุปา
ทานของตน

(๑) พระยามโนปกรณ (ประธานคณะกรรมการ
ราษฎร ต่อมาคือนายกรัฐมนตรี) ประธานอนุกรรมการ
ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ ได้แถลงต่อสภา
ผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ มี
ความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“อนึ่งข้าพเจ้าขอเสนอด้วยว่า ในการร่างพระ
ธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญ) นี้ อนุกรรมการได้ทำติดต่อกับ
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา จนถึงอาจกล่าวได้ว่า
ได้ร่วมมือกันทำข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ได้ทุก
เกล้าฯ ถวายและทรงเห็นชอบด้วยทุกประการแล้ว และ
ที่กล่าวได้ว่าทรงเห็นชอบนั้น ไม่ใช่แต่เพียงทรงเห็นชอบ

ด้วยอย่างข้อความที่กราบบังคมทูลขึ้นไป ยิ่งกว่านั้นเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก”

ข้าพเจ้าจึงขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่ามีหมวดมาตราใดในร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ที่ข้อสุดท้ายหรือละเมิดหลักการประชาธิปไตยซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ในฐานะแทนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้โอนคืนสิทธิประชาธิปไตยให้ปวงชนมีความเป็นอิสสรชาติไทยสมบูรณ์ (๒) เรื่องการมีสภาเดี่ยวหรือสองสภาก็เคยได้ขอพระราชทานพระราชดำริพระปกเกล้า ฯ มาแล้วตั้งปรากฏในคำแถลงของพระยามโนปกรณต์ต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๕ ดังต่อไปนี้

“ความเบื้องต้น อนุกรรมการได้ตรึกตรองอยู่หนักหนาคือรัฐธรรมนูญของเราควรจะบัญญัติให้มี ๒ สภา คือสภาผู้แทนราษฎรเป็นสภาล่างกับสภานอัสภาหนึ่ง หรือควรมีสภาเดี่ยว เมื่อได้ตรึกตรองโดยรอบคอบแล้วเห็นว่า เราจะตั้งรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ไม่มีประเพณีที่จะบังคับเราการมีสภาเดี่ยวนั้นกิจการดำเนินได้รวดเร็ว การมี

สองสภานี้อาจต่างกันข้า้กข้า้โตงเตง และกล่าวว้า
 ข้า้พเจ้าได้สังเกตและได้พบได้ยีนมาบางประเทศ
 ข้า้มีสภา ๒ สภานี้ กิจการงานเดินข้า้หนัก แต่ว้า
 มีบางประเทศที่ต้อข้า้มี ๒ สภา เพราะเป็นประเพณี
 บังคับ แต่ในรัฐธรรมนูญใหม่ข้า้ๆที่เกิดขึ้นสมัยเร็วข้า้
 ข้า้ก็มักจะมีแต่สภาเดียว เมื่อตกลองใจต้งนัจงได้
 ดำเนินการในทางให้มีสภาเดียว อันเป็นวิธีที่ใช้อยู่
 ในพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญข้า้ชั่วคราว”

ในการที่รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ มีสองสภานี้มิได้
 ละเมิดหลักการสำคัญที่ให้ผู้แทนราษฎรและพฤษสมัชชิก
 เป็นผู้ที่ราษฎรเลือกต้งขึ้นมา มิใช่วุฒิสมาชิกที่รัฐบาลรับ
 สนอง ๖ แต่งต้งตามรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๙ พ.ย. ๒๔๙๐
 หรือประธานองคมนตรีรับสนอง ๖ แต่งต้งตามฉบับ
 ๒๔๙๒ หรือมิใช่วิธีที่คณะองคมนตรีทำบัญญัติลับให้สภา
 ผู้แทนราษฎรเลือกต้งวุฒิสมาชิก

กลุ่มศึกษาข้อมมีสติปัญญาพอที่จะวินิจฉัยได้ว้าผู้ที่
 อ้างว้าจงรักภักดีในสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ได้ละเมิด

หลักการสำคัญแห่งประชาธิปไตยที่พระปกเกล้าฯ ทรงพระราชทานให้เป็นสัมพันธภาพกับปวงชนนั้นหรือไม่

บัดนี้ทางโน้นแห่งหลายราชอาณาจักรมีสภาผู้แทนราษฎรเดี่ยวจึงสมควรที่รัฐธรรมนูญใหม่ของไทยมีสภาผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียว โดยตัดความในร่างเกี่ยวกับวุฒิสภาออกเสียทั้งหมด

๘. รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายชนิดหนึ่งซึ่งต่างกับข้อบังคับทางธรรมจรรยา

(๑) ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าสถานศึกษากฎหมายในประเทศไทยปัจจุบันนี้ผู้สอนได้สอนว่ากฎหมายคืออะไร และต่างกับบัญญัติทางธรรมจรรยาอย่างไร

เมื่อครั้งข้าพเจ้าเป็นนักเรียนกฎหมายนั้น ข้าพเจ้าได้เรียนว่า กฎหมายคือคำสั่งบังคับของผู้ที่มีอำนาจออกคำสั่งบังคับ (อำนาจนิติบัญญัติ) ที่บุคคลจำต้องประพฤติตาม ถ้าไม่ประพฤติตามก็จะต้องถูกบังคับให้ประพฤติตามหรืออาจจะต้องมีโทษซึ่งอาจเป็นโทษทางอาญา, ทางแพ่ง หรือในทางปกครอง คือกฎหมายต้องมี “การบังคับให้ปฏิบัติตาม” (Sanction) ซึ่งต่างกับบทบัญญัติ

ทางธรรมจรรยาที่ใครจะทำตามหรือไม่ทำตามก็ได้ ฉะนั้น ถ้ากลุ่มศึกษาเห็นพ้องกับข้าพเจ้าว่ากฎหมายมีลักษณะ ดังกล่าวแล้ว ก็ขอให้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ว่ามีมาตราใดและหมวดใดมีลักษณะเป็นกฎหมาย และมาตราใดหมวดใดเขียนไว้โดยไม่มีการบังคับให้ปฏิบัติ ตาม เช่นความในหมวด ๕ ของร่างรัฐธรรมนูญใหม่ว่า ด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐนั้น มาตรา ๖๐ ของหมวด นั้นเองบัญญัติว่าความในหมวดนั้นมีไว้เพื่อเป็นแนวทาง สำหรับการตรากฎหมายและการบริหารราชการตามนโยบาย ดังกำหนดไว้ *และไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้อง รัฐ*” ข้าพเจ้าจึงขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่าหมวดนั้นมี ลักษณะเป็นกฎหมายหรือเป็นข้อบังคับทางธรรมจรรยาการเมือง

(๒) วิธีร่างรัฐธรรมนูญซึ่งพระปกเกล้าฯ ทรง เห็นชอบด้วยนั้นเป็นไปตามวิธีร่างกฎหมายที่ให้ความ กระทบรัศมีบรรจุมติประชาติไปโดยสมบูรณ์โดยไม่เขียน ฟุ่มเฟือย พระยามโนปกรณณ์ฯ ได้แถลงความตอนหนึ่งในการอภิปรายเมื่อวันที่ ๒๕ พ.ย. ๒๔๗๕ ถึงความไม่จำ

เป็นของรายละเอียดบางประการที่ไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญเพราะเป็นเรื่องที่รู้กันอยู่แล้วและเป็นประเพณีอยู่แล้ว และมีบันทึกในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นหลักใช้ตีความรัฐธรรมนูญได้ ข้าพเจ้าจึงขอคัดคำอภิปรายเมื่อ ๒๕ พ.ย. ๒๔๗๕ มาพิมพ์ไว้เพื่อเป็นตัวอย่างถึงความไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่
ในหมวดสภาผู้แทนราษฎรว่า ผู้แทน
ราษฎรต้องปฏิบัติก่อนเข้ารับหน้าที่
อยากทราบความประสงค์ของท่านประธาน
อนุกรรมการว่า พระมหากษัตริย์ต้องทรง
ปฏิบัติใหม่

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
(พระยามโนปกรณ) ตอบว่า^{๗๕} ^{๗๖} ^{๗๗} ^{๗๘} ^{๗๙}
สมาชิกสภา^{๘๐} ^{๘๑} ^{๘๒} ^{๘๓} ^{๘๔} ^{๘๕} ^{๘๖} ^{๘๗} ^{๘๘} ^{๘๙}
ก่อนที่จะเข้ารับหน้าที่ ต้อง
ปฏิบัติ และตามประเพณีราชาภิเศกก็มี
การปฏิบัติอยู่แล้ว

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า
ควรบัญญัติไว้

พระยาราชวังสัน กล่าวว่าในประ-
เทศเดนมาร์กถึงเป็นรัชทายาทก็ต้องปฏิ-
ญาณเหมือนกัน เพราะในโอกาสบางคราว
ต้องทำการเป็นผู้แทนพระเจ้าแผ่นดิน แต่
ความคิดของเรา^{๘๘}ก็เพื่อวางระเบียบ ว่าสิ่ง
ใดที่เป็นแบบธรรมเนียมอยู่แล้ว เราไม่
อยากพูดมากนัก ตามความคิดเดิมในร่าง
รัฐธรรมนูญนี้^{๘๙}ประสงค์ไม่ให้ยาวเกินไป
สิ่งใดที่มีการพิจารณาแล้วเห็นว่าเหมือน
กัน^{๙๐} ฉะนั้นจึงไม่บัญญัติไว้ เพราะความ
คิดเช่นนั้นเราวางไว้ เห็นว่าไม่เป็นอะไร
ทั้งเห็นความสะดวกกว่าการบัญญัติเช่นนั้น^{๙๑}
จะดีกว่า

นายหงวน ทองประเสริฐ ตอบว่า
ความจริงเห็นด้วย แต่ธรรมเนียมนั้นไม่

ใช้บทบังคับ อีกประการหนึ่งสิ่ง^๔เป็นคราว
แรกไม่เคยใช้มา

พระยามนธาดุรราช กล่าวว่า ประ-
เทศอื่น ๆ ที่จะผลัดเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดิน
เข้ามาในรัฐธรรมนูญ

พระยาราชวังสันตอบว่า ในธรรม-
นูญบางฉบับได้บัญญัติคำไว้ว่า จะปฏิญาณ
อย่างนั้น ของเราทราบว่า พระเจ้าแผ่นดิน
ต้องทรงปฏิญาณต่อหน้าเทวดาทั้งหลาย
และพระพุทธรูปเป็นต้น เราอยากจะเงียบ
เสีย

นายทงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า
ขอเรียนถามว่าควรจะแก้ไขอย่างไรหรือไม่

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
ตอบว่า ไม่เห็นจำเป็นเพราะไม่ทำ
ให้^๕ดชนหรือเลวลง มีอยู่^๖แล้วจะไป^๗ล้าง
เสีย^๘ทำไม ถ้า^๙แม้ว่าความ^{๑๐}ขอนตคความ^{๑๑}
หรือเพิ่มสิทธิ^{๑๒}ก็ควรอยู่ การที่^{๑๓}บัญญัติไว้

เข้มนเพื่อเขียนไว้ให้หรุ ๆ ถึงไม่เข้มนก็
รู้อยู่แล้ว

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า
เพื่อความเข้าใจของราษฎรทั้งหลาย ให้
ลงมติว่าสมควรหรือไม่

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า
ข้าพเจ้าขอแถลงให้ที่ประชุมทราบเท่าที่
นายหงวน ทองประเสริฐ ได้ร้องให้เติม
ว่าพระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณน้
การที่ไม่เขียนไว้กตกให้ถือว่าเวลาข
เสวยราชย์ต้องทรงกระทำตามพระราช
ประเพณี การที่ไม่เขียนไว้ไม่ใช่เป็น
การยกเว้นที่พระองค์จะไม่ต้องทรง
ปฏิญาณ ขอให้จดบันทึกข้อความ
สำคัญไว้ใรรายงาน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐ-
ธรรมนูญ กล่าวว่า เนื่องจากหลวง
ประดิษฐมนูธรรมได้กล่าวแล้ว ข้าพ-
เจ้าขอแถลงว่าได้เคยเฝ้าและทรงรับ

สั่งว่าพระองค์เองได้ทรงปฏิญาณเวลา
 เสวยราชสมบัติและเวลาขึ้นรับเป็น
 รัชทายาทก็ต้องปฏิญาณข้้นหนึ่งก่อน
 ความข้้นเมื่อพระองค์เองทรงรับสั่ง
 เช่นนี้ เพราะฉะนั้นรับรองได้อย่าง
 หลวงประดิษฐ์มนูธรรมว่าเป็นพระ-
 ราชประเพณีที่เดียว

นายจรรยา สืบแสง กล่าวว่า เป็นที่
 เข้าใจว่า พระเจ้าอยู่หัวต้องทรงปฏิญาณ
 ตามนี้ แต่เป็นรัฐธรรมนูญสำคัญอย่างยิ่ง
 เท่าที่ได้จดบันทึกรายงานย้งน้อยไป ถ้า
 อย่างไม่ให้มีไว้ในธรรมนูญจะดียัง

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ตอบว่า
 สภาผู้แทนราษฎรต้องเห็นชอบในการอัญ-
 เชิญพระมหากษัตริย์ขึ้นเสวยราชย์หรือใน
 การสมมติรัชทายาท ถ้าองค์ใดไม่ปฏิญาณ
 เราคงไม่ลงมติให้

นายจรรยา สืบแสง กล่าวว่า องค์
 ต่อ ๆ ไปอาจไม่ปฏิญาณ

พระยาราชวังสัน ตอบว่า ตามหลัก
การในที่ประชุมต่าง ๆ ถ้ามีคำจดในราย
งานแล้ว เขาถือเป็นหลักการเหมือนกัน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
แถลงให้สมาชิกลงมติมาตรา ๕ ว่า
การสืบราชสมบัติท่านว่าให้เป็นไปตามที่
บัญญัติไว้ในกฎหมายเถียรบาลหรือให้เติม
คำว่า “จะต้องปฏิญาณ”

ประธานสภาฯ กล่าวว่า บัดนี้
ความเห็น ๒ ทาง คือทางหนึ่งเห็นว่า ควร
คงตามร่างเดิม อีกทางหนึ่งว่า ควรเติม
ความให้ชัดยิ่งขึ้น

ที่ประชุมลงมติตามร่างเดิม ๔๘
คะแนน ที่เห็นว่าให้เติมความให้ชัดขึ้นมี
๗ คะแนน เป็นอันตกลงว่าไม่ต้องเติม
ความอีก

(๓) ผู้สนใจในวิชาการร่างกฎหมายย่อมสังเกตได้
ว่ารัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ มีความ ๖๘ มาตรา

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ ที่กำหนดให้มี ๒ สถานันก็
ต้องมีข้อความเพิ่มขึ้นกว่าฉบับเดิมจึงมีความ ๙๖ มาตรา

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ มีความ ๑๘๘ มาตรา

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ มีความ ๒๒๔ -
๒๒๕ มาตรา

ฉะนั้นจึงควรเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญทุก ๆ ฉบับ
ว่าแม้บางฉบับมีน้อยมาตราแต่ให้สิทธิประชาธิปไตยเช่น
ฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ มาตรา ๑๓ บัญญัติว่าบุคคลมี
เสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ าลว และ
ฉบับ ๒๔๘๙ มาตรา ๑๓ ก็ยืนยันเสรีภาพบริบูรณ์ใน
การถือศาสนาหรือลัทธินิยมใด ๆ ส่วนฉบับ ๒๔๙๒
มาตรา ๒๘ และร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ได้พรรณา
เสรีภาพในการนับถือศาสนาและนิกายศาสนาอย่างละเอียด
ถี่ถ้วนและห้ามมิให้ใครรอนสิทธิซึ่งเรารู้กันอยู่แล้วว่าตั้ง
แต่โบราณกาลมาไม่มีใครรอนสิทธิผู้ถือนิกายศาสนาต่าง ๆ
เลย คุประหนึ่งว่าราษฎรไทยได้สิทธิเพิ่มเติมขึ้น ส่วน
เสรีภาพในการถือลัทธินิยมใด ๆ ทางเศรษฐกิจและการ
เมืองนั้นฉบับ ๒๔๙๒ และฉบับร่าง ๒๕๑๗ ไม่ยอม

กล่าวถึงแม่แต่คำเดียว คุประหนึ่งว่าได้เขียนให้สิทธิและความคุ้มครองในการถือศาสนาและนิกายศาสนาไว้อย่างละเอียดแล้วเป็นการชดเชยที่ไม่ให้เสรีภาพในการนับถือลัทธิเศรษฐกิจและการเมือง

รัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ มาตรา ๑๖ เอาหน้าที่หลายชนิดของพลเมืองมารวมกล่าวไว้ในมาตราเดียวกันว่า “บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่น ๆ ภายในเงื่อนไขและโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้”

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๗๒ ได้กระจายความหนักออกเป็นหลายมาตรา และฉบับร่าง ๒๕๑๗ ได้กระจายความที่ตรงกันหนักออกได้เป็น ๕ มาตราคือ

มาตรา ๕๓ “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ”

มาตรา ๕๔ “บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา ๕๕ “บุคคลมีหน้าที่เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย”

มาตรา ๕๗ “บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่
กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา ๕๘ “บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการ
ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ข้าพเจ้าจึงขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่าราษฎร
ไทยทั่วไปพอใจวิธีร่างรัฐธรรมนูญอย่างกระทัดรัด
หรือวิธีร่างใหม่หลาย ๆ มาตราโดยสรุปในคำปรารภ
ว่าเป็นประชาธิปไตยที่สุด

กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

๑. นายประกอบ หุตะสิงห์ ประธานกรรมการ
๒. นายกมล วรรณประภา รองประธานกรรมการ
๓. นายโอสถ โกศิน
๔. พลเอก สุรกิจ มัยลาภ
๕. นายสมภพ โหตระกิตย์
๖. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
๗. นายจิตติ ติงศภักย์
๘. นายสรรเสริญ ไกรจิตติ
๙. นายเอนก สิทธิประศาสน์
๑๐. นายมัญญ บวิสุทธ์
๑๑. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์
๑๒. นายอมร จันทรสมบูรณ์
๑๓. นายปราโมทย์ นาคกรทรรพ
๑๔. นายชัยอนันต์ สมุทวณิช
๑๕. นายพงษ์เพ็ญ ศกุนตาทาย
๑๖. นางสุมาลี วีระไวทยะ
๑๗. นายไพศาล กุมาลย์วิสัย
๑๘. นายอัคราทร จุฬารัตน์

ร่าง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ร่าง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เป็นอดีตภาค ๒๕๑๗
พรรษา ปัจจุบันสมัย จันทรคตินิยม พยัคฆสมพัตสร

.....

สุริยคติกาล.....

โดยกาลบริเฉท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
มหิตลาธิเบศรรามาธิบดีจักรีนฤเบศนทร สยามินทราธิราช
บรมนาถบพิตร เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม
ท่ามกลางอุตมสันนิบาต พระบรมวงศานุวงศ์ ทูตานุทูตผู้
แทนนานาประเทศ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และ
เสนามาตยราชบริพาร เฝ้าเบื้องบาทบงกชพรังพร้อมกัน
โดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศ
ความพระราชปรารภว่า ตามที่สมเด็จพระบรมมพิตุลาธิราช

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปก-
เกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ณ วันที่
๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ นั้น เป็นการ
สถาปนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย
ไทยเป็นเบื้องต้น ด้วยพระราชพระนิธานอันแน่วแน่ใน
อันที่จะพระราชทานพระราชอำนาจในการปกครองแผ่นดิน
คืนให้แก่ประชาชนชาวไทยทั้งหมด มิใช่แก่บุคคลคณะใด
หรือฝ่ายใดโดยเฉพาะ ทั้งนี้ โดยมีพระมหากษัตริย์ทรง
เป็นประมุขแห่งประเทศ และทรงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย
อันมาจากปวงชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

นับตั้งแต่กาลนั้นมาเป็นเวลาสี่สิบปีเศษ เหตุ
การณ์บ้านเมืองได้ผันแปรไปเป็นเหตุให้ต้องเปลี่ยนแปลง
แก้ไขหรือประกาศใช้รัฐธรรมนูญขึ้นใหม่หลายครั้งหลาย-
คราว และในบางครั้ง ก็จำเป็นต้องใช้รัฐธรรมนูญปกครอง
ประเทศเป็นการชั่วคราวเพื่อรอเวลาที่จะร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับถาวรให้เสร็จ ทำให้การบริหารประเทศในขณะนั้น
มิได้เป็นไปตามครรลองแห่งระบอบประชาธิปไตยตามควร

ในระยะเวลาเดียวกันนั้น ความคิดเห็นในทางการเมืองของประชาชนชาวไทยได้วิวัฒนาการไปมาก ทั้งนี้ เพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษาและสื่อสารมวลชน ทำให้ประชาชนชาวไทยมีความรอบรู้ในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ประชาชนชาวไทยมีความปรารถนาที่จะเข้ามามีส่วนมิเสี่ยงในการปกครองประเทศ เช่นเดียวกับประชาชนในนานาอารยประเทศทั้งหลาย จึงปรากฏว่าประชาชนชาวไทยได้เรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญปกครองประเทศโดยเร็ว

เมื่อวันที่ ๑๓ และ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนได้รวมพลังกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาลในขณะนั้น ด้วยความกล้าหาญ เสียสละ แม้ด้วยเลือดเนื้อและชีวิต เป็นเหตุให้รัฐบาลต้องกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นแล้ว เหตุการณ์จึงได้สงบลง

เพื่ออนุวัตให้การเป็นไปตามความประสงค์ของประชาชน คณะรัฐมนตรีจึงได้ตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อคณะกรรมการได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ได้นำร่างรัฐธรรมนูญนั้นเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอีกชั้นหนึ่งและเมื่อคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้ว จึงได้นำร่างรัฐธรรมนูญนั้นเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๒๕๕ คน ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งขึ้นจากสมาชิกสมัชชาแห่งชาติผู้ได้รับเลือกจากสมัชชาแห่งชาติอันประกอบด้วยบุคคลผู้มีอาชีพและแนวความคิดเห็นต่างกันทั่วราชอาณาจักรจำนวน ๒๓๔๗ คน หลังจากที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญด้วยความรอบคอบแล้ว ได้มีมติเห็นชอบและได้นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

อุดมการณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันจักยังผลให้เกิดความเป็นธรรม

ในสังคม ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษาผลประโยชน์ของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญนี้ยืนยันในเสรีภาพชนมूलฐานของประชาชน ซึ่งได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้วๆ มา นอกจากนั้นยังได้ประกาศและยืนยันในเรื่องสิทธิเสรีภาพที่ไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ไว้อีกหลายอย่างต่างประการ จึงนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่สมบูรณ์ในด้านการให้และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่าที่เคยมีมาแล้ว

ในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ คณะรัฐมนตรีและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้สลับฟังความคิดเห็นของประชาชนอยู่ตลอดเวลา และประชาชนก็มีความสนใจส่งความคิดเห็นเข้ามามิได้ขาด ปรากฏว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของปวงชนชาวไทย ดังที่ได้เคยเป็นมาแล้วแต่บุรพกาลมิได้เสื่อมคลาย บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในหมวดที่ว่าด้วยพระมหากษัตริย์ ตลอดจนพระราชอำนาจทั้งปวงจึงได้กำหนดให้สอดคล้องกับความเคารพเลื่อมใสศรัทธาของ

ประชาชน ซึ่งตรงกับเจตจำนงของประชาชน ในส่วน
 การปกครองประเทศนั้นก็ปรากฏว่า ประชาชนมีความ
 ปรารถนาที่จะมีส่วนในการปกครองตนเอง และต้องการ
 ที่จะมีส่วนในการตัดสินใจชะตาของตนเองให้มากที่สุด
 รัฐธรรมนูญนี้ จึงได้บัญญัติให้รัฐสภา ซึ่งผู้แทนราษฎร
 เป็นสมาชิกอยู่เป็นส่วนใหญ่^๕ มีสิทธิและอำนาจที่จะ
 ควบคุมการบริหารของรัฐบาล ซึ่งจะต้องตั้งขึ้นจากสมา
 ชิกแห่งรัฐสภา ด้วยความไว้วางใจของรัฐสภา และอยู่
 ได้ด้วยความไว้วางใจของรัฐสภา และรัฐสภานั้นประกอบ
 ด้วยสภาสองสภาคือ สภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีสมาชิกที่ราษฎร
 เลือกตั้งเข้ามาโดยตรงสภาหนึ่ง และอีกสภาหนึ่งได้แก่
 วุฒิสภานั้นมีสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งทางอ้อม โดยสมา
 ชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เลือกจากบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ
 จำนวนหนึ่งตามรายนาม ซึ่งคณะองคมนตรีได้จัดทำขึ้น
 สภาทั้งสองนี้มีสิทธิและอำนาจทั้งในทางนิติบัญญัติและใน
 การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน นอกจากนั้นแล้ว
 เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิในการปกครองตนเองยิ่งขึ้น

รัฐธรรมนูญจึงได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นไว้อีกหมวดหนึ่ง และได้กำหนดให้จัดระเบียบการปกครองท้องถิ่นตามหลักการแห่งการปกครองตนเอง ให้มีองค์การท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่น และให้มีการเลือกตั้งตามระยะเวลาที่กำหนดในกฎหมาย

เมื่อได้ทรงมีพระราชวิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญโดยที่ถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว ทรงมีพระราชดำริเห็นสมควรพระราชทานพระบรมราชานุมัติตามคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ให้ใช้แทนธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช ๒๕๑๕ ซึ่งตราไว้ ณ วันที่ ๑๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ นั้น ตั้งแต่วันประกาศนี้เป็นต้นไป

ขอปวงชนชาวไทยจงร่วมใจสมัครสโมสรเป็นเอกฉันท์ในอันที่จะพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

ไทยนี้ไว้ ให้สมกับที่ได้มีการเสียสละเลือดเนื้อและชีวิต
 ซึ่งเป็นการเสียสละอันสูงสุดเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญ
 และพร้อมใจกันปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อดำรงคงไว้
 ซึ่งระบอบประชาธิปไตยและอำนาจอธิปไตยของปวงชน
 ชาวไทยในรัฐสีมาอาณาจักร และนำมาซึ่งความผาสุกสิริ
 สวัสดิ์พิพัฒน์ชัยมงคลอนเนกคุณผลเกียรติยศสถาพร แก่
 อาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ สมดังพระบรมราชประ
 สงค์จงทุกประการ

สารบัญ

ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

	มาตรา	หน้า
หมวด ๑ บททั่วไป	๑-๕	๔๖
หมวด ๒ พระมหากษัตริย์	๖-๒๕	๔๖
หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของ ชนชาวไทย	๒๖-๕๑	๕๓
หมวด ๔ หน้าที่ของชนชาวไทย	๕๒-๕๙	๖๕
หมวด ๕ แนวนโยบายแห่งรัฐ	๖๐-๘๗	๖๖
หมวด ๖ รัฐสภา		
ส่วนที่ ๑ บททั่วไป	๘๘-๑๐๔	๗๑
ส่วนที่ ๒ วุฒิสภา	๑๐๕-๑๑๐	๘๐
ส่วนที่ ๓ สภาผู้แทน	๑๑๑-๑๒๗	๘๓
ส่วนที่ ๔ บทที่ใช้แก่สภา ทั้งสอง	๑๒๘-๑๖๔	๙๒
ส่วนที่ ๕ การประชุมร่วมกัน ของรัฐสภา	๑๖๕-๑๖๗	๑๑๓

หมวด ๗	คณะรัฐมนตรี	๑๖๘-๑๙๐	๑๑๖
หมวด ๘	ศาลยุติธรรม	๑๙๑-๑๙๙	๑๒๕
หมวด ๙	ศาลและองค์กรอื่น ของรัฐ	๒๐๐-๒๐๔	๑๒๗
หมวด ๑๐	การปกครองท้องถิ่น	๒๐๕-๒๐๗	๑๒๙
หมวด ๑๑	ตุลาการรัฐธรรมนูญ	๒๐๘-๒๑๗	๑๓๐
หมวด ๑๒	การแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญ	๒๑๘-๒๒๐	๑๓๕
บทเฉพาะกาล		๒๒๑-๒๒๔	๑๓๘

หมวด ๑ บททั่วไป

มาตรา ๑ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกมิได้

มาตรา ๒ ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๔ บุคคลย่อมมีมาและเสียไปซึ่งสัญชาติไทยตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ

มาตรา ๕ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

หมวด ๒

พระมหากษัตริย์

มาตรา ๖ องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา ๗ ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้

มาตรา ๘ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา ๙ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยทางรัฐสภา

มาตรา ๑๐ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๑ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลยุติธรรม

มาตรา ๑๒ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา ๑๓ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

มาตรา ๑๔ พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรีคนหนึ่ง และองคมนตรีอื่นอีกไม่เกินกว่าสิบสี่คน ประกอบเป็นคณะองคมนตรี

คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา และมีหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้

องคมนตรีจะได้รับเงินประจำตำแหน่งและประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๕ การเลือกและแต่งตั้งองคมนตรีก็ด้วยการให้องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งก็ดี ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย

ให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานองคมนตรี หรือให้ประธานองคมนตรีพ้นจากตำแหน่ง และให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับรองพระบรมราชโองการแต่งตั้งองคมนตรีอื่น หรือให้องคมนตรีอื่นพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๖ องคมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ รัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่น สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง และต้องไม่แสดงอาการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใด ๆ

มาตรา ๑๗ ก่อนเข้ารับหน้าที่ องคมนตรีต้อง
ถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์
ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์
ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตาม
ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ ”

มาตรา ๑๘ องคมนตรี พ้นจากตำแหน่งเมื่อตาย
ลาออก หรือมีพระบรมราชโองการให้พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๙ การแต่งตั้งและถอนข้าราชการใน
พระองค์และสมุหราชองครักษ์ ให้เป็นไปตามพระราช
อัธยาศัย

มาตรา ๒๐ ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับ
อยู่ในราชอาณาจักร หรือจะทรงบริหารพระราชภาระไม่
ได้ด้วยเหตุใดก็ตาม จะได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดผู้หนึ่งด้วย
ความเห็นชอบของรัฐสภาเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระ-

องค์ และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๒๑ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๒๐ ก็ดี ในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่สามารถทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ หรือเพราะเหตุอื่นใดก็ดี ให้คณะองคมนตรีเสนอชื่อผู้ใดคนหนึ่ง ที่สมควรดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาประกาศในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์แต่งตั้งผู้นั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

มาตรา ๒๒ ในระหว่างที่ไม่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๐ หรือมาตรา ๒๑ ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปพลางก่อน

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา ๒๐ หรือมาตรา ๒๑ ไม่สามารถ

ปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

ในระหว่างที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ตามวรรคหนึ่งก็ดี ในระหว่างที่ประธาน
องคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรค
สองก็ดี ประธานองคมนตรีจะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็น
ประธานองคมนตรีมิได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ให้คณะองค-
มนตรีเลือกองคมนตรีคนหนึ่งขึ้นทำหน้าที่ประธานองค-
มนตรีชั่วคราว

มาตรา ๒๓ ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา ๒๐ หรือ
มาตรา ๒๑ ต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมรัฐสภา ด้วย
ถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพ-
เจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ (พระปรมาภิไธย)
และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์
ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตาม
ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ”

มาตรา ๒๔ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่ง
กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธ
ศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของ
รัฐสภา

การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎมณเฑียรบาลว่า
ด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ จะ
กระทำมิได้

มาตรา ๒๕ ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง ให้
คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามกฎ
มณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช
๒๔๖๗ ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาให้
ความเห็นชอบแล้วให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์ผู้สืบ
ราชสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็น พระมหากษัตริย์สืบไป
แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศเพื่อให้ประชาชนทราบ

ในระหว่างที่ยังไม่มีประกาศองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์
ตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ไปพลางก่อน แต่ในกรณีที่ราชบัลลังก์ว่าง
ลงในระหว่างที่ได้แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้

ตามมาตรา ๒๐ หรือมาตรา ๒๑ หรือระหว่างเวลาที่
 ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตาม
 มาตรา ๒๒ วรรคหนึ่ง ก็ให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
 นั้น ๆ แล้วแต่กรณี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
 ต่อไป ทั้งนี้จนกว่าจะได้ประกาศองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการ
 แต่งตั้งไว้และเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไปตาม
 วรรคสองไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรี
 ทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

ในกรณีที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการ
 แทนพระองค์ตามวรรคสอง หรือทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการ
 แทนพระองค์ชั่วคราวตามวรรคสามให้นำบทบัญญัติ
 มาตรา ๒๒ วรรคสามมาใช้บังคับ

หมวด ๓

สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา ๒๖ บุคคลย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่ง
 รัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้
รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้
บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนาร
มณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรา ๒๙ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการ
ถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา
และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ
ของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และ
ไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม
อันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อม
ได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการ
รอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่
ถือศานานิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา
หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคล
อื่น

มาตรา ๓๐ บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่
จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลา^๕ที่กระทำนั้น
บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลง
แก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้
อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา ๓๑ ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า
ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่า บุคคลใด
ได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้
กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา จะ
ต้องได้รับการพิจารณา และจะเรียกหลักประกันจนเกิน
ควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลัก
เกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และจะต้องแจ้ง
เหตุที่ไม่ให้ประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ

บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้
รับการเยี่ยมตามสมควร

มาตรา ๓๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย
 การจับกุมคุมขังหรือตรวจค้นตัวบุคคล จะกระทำมิ
 ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
 และผู้จับกุมหรือตรวจค้นจะต้องแจ้งข้อหาหรือเหตุและ
 รายละเอียดตามสมควรให้ผู้ที่ถูกจับกุมหรือตรวจค้นทราบ
 ทันที พร้อมทั้ง^๕แจ้งให้ผู้ถูกจับกุมทราบว่ามีสิทธิ
 ที่จะให้การต่อเจ้าพนักงานหรือไม่ก็ได้ หากให้การ คำนั้น^๕
 อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และแจ้ง
 ให้ผู้ถูกจับกุมทราบด้วยว่า ผู้ถูกจับกุมมีสิทธิที่จะพบและ
 ปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว

ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเองก็ตี
 พนักงานอัยการ^๖ บุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูก
 คุมขัง^๖ มีสิทธิร้องต่อศาลท้องที่ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดี
 อาญาว่าการคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำ
 ร้องเช่นว่านี้ ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน
 ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้น^๕มีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมให้นำตัวผู้
 ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่^๖

พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย
ก็ให้ศาลส่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา ๓๓ การจับกุม และการสอบสวนเพื่อฟ้อง
ร้องให้บุคคลรับโทษอาญามิให้กระทำโดยพนักงานเจ้าหน้าที่
ที่สังกัดอยู่ในหน่วยงานเดียวกัน เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติ
ไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๓๔ ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมี
สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความ
รวดเร็ว

ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ไม่มีทุน
ทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคล
ดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่
กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๓๕ บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิ-
ปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

คำรับสารภาพของบุคคล ซึ่งเกิดจากการถูกทรมาน
ขู่เข็ญ หรือใช้กำลังบังคับหรือเกิดจากการกระทำใดๆ ที่

ทำให้คำให้การนั้นเป็นไปโดยไม่สมัครใจไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานแห่งคดีได้

มาตรา ๓๖ บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลหรือพ้นคดีชั้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทน ทั้งในแง่เงินไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๓๗ การเกณฑ์แรงงาน จะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๓๘ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การ

ตรวจค้นเคหสถานก็ดี จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัย
อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๓๙ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้
รับความคุ้มครอง ขอบเขตและการจำกัดสิทธิเช่นนี้ย่อม
เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบทอดย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของ
บุคคลในการสืบทอดย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งก
ฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่
โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อ
การอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการบ้
อง
กันประเทศโดยตรง หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ
หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตร หรือ
อุตสาหกรรมหรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์
สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดใช้ค่าทำขวัญอันเป็นธรรม
แก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิ บรรดาผู้ที่ได้รับความ
เสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทำขวัญตามวรรคสามให้คำนึงถึงสภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ และวัตถุประสงค์ของการเวนคืน

มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศ หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความเสื่อมทรามทางจิตใจของเยาวชน

การปิดโรงพิมพ์หรือห้ามทำการพิมพ์เพื่อบั่นรอนเสรีตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้เสนอเรื่องหรือข้อความในหนังสือพิมพ์ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนโฆษณาจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงครามหรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่ทั้งนี้จะต้อง

กระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้
ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ต้องเป็นบุคคลสัญชาติ-
ไทย ทั้งนี้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือ-
พิมพ์ของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา ๔๑ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษา
อบรมศิลปะและวิทยาการต่าง ๆ เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ
หน้าที่ของพลเมืองในการเข้ารับการศึกษาอบรมตามกฎหมาย
ว่าด้วยการศึกษาอบรม และไม่ขัดต่อกฎหมายว่า
ด้วยการจัดตั้งสถานศึกษา

มาตรา ๔๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดย
สงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่
โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะใน
กรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบ
ของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความ
สงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบ

หรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๔๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกัน
เป็นสมาคม

การจัดตั้ง วัตถุประสงค์และการดำเนินกิจการของ
สมาคมต้องไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย

มาตรา ๔๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกัน
เป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมือง
ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดตั้งและการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง
ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง

พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้และการใช้จ่าย
โดยเปิดเผย

มาตรา ๔๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึง
กันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ หรือสิ่งสื่อสารอื่นใดที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการใช้การสื่อสารที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ

มาตรา ๔๖ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความปลอดภัยของประเทศหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมืองหรือเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

มาตรา ๔๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความปลอดภัยของประเทศหรือเศรษฐกิจแห่งชาติหรือสวัสดิภาพของประชาชนหรือการผังเมือง หรือเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

มาตรา ๔๘ สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๔๙ บุคคลคนเดียวหรือหลายคนร่วมกัน ย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๐ สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบเพื่อการกระทำของเจ้าพนักงาน ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๕๑ บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และพนักงานท้องถิ่น ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมายหรือกฎหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัย

อำนาจกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง
สมรรถภาพหรือวินัย

หมวด ๔

หน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา ๕๒ บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย
ตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๕๓ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ

มาตรา ๕๔ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่
กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๕ บุคคลมีหน้าที่เคารพและปฏิบัติตาม
กฎหมาย

มาตรา ๕๖ ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออก
เสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต และ
มุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม

มาตรา ๕๗ บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎ-
หมายบัญญัติ

มาตรา ๕๘ บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๙ บุคคลมีหน้าที่รับการศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษาภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๕

แผนนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา ๖๐ บทบัญญัติในหมวดนี้มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบาย และไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องรัฐ

มาตรา ๖๑ รัฐจะต้องรักษาไว้ซึ่งเอกราช

มาตรา ๖๒ รัฐพึงส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ และถือหลักเสมอภาคในการปฏิบัติต่อกัน

มาตรา ๖๓ รัฐพึงร่วมมือกับนานาประเทศในการรักษาความยุติธรรมระหว่างประเทศ และผดุงสันติสุขของโลก

มาตรา ๖๔ รัฐพึงจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชน และมีหลักประกันความเป็นอิสระของศาล

มาตรา ๖๕ กำลังทหารพึงมีโดยเหมาะสมแก่ความจำเป็นสำหรับรักษาเอกราชความมั่นคงและผลประโยชน์แห่งชาติ

มาตรา ๖๖ กำลังทหารเป็นของชาติ ไม่ขึ้นต่อเอกชน คณะบุคคลหรือพรรคการเมืองใดๆ

มาตรา ๖๗ กำลังทหารพึงใช้เพื่อการรบหรือการสงคราม หรือเพื่อปราบปรามการกบฏ การจลาจลหรือการก่อการร้ายอันเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ หรือเพื่อสนับสนุนการรักษาความสงบ

การใช้กำลังทหารเพื่อการอื่น ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๖๘ รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาดุริยธรรม

การจัดระบบการศึกษาดุริยธรรมเป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ สถานศึกษาทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

การศึกษาดุริยธรรมชั้นอุดมศึกษา รัฐพึงจัดการให้

สถานศึกษาดำเนินการของตนเองได้ภายในขอบเขตที่
กฎหมายบัญญัติ

สถานศึกษาของรัฐและของท้องถิ่นพึงให้ความเสมอ
ภาคแก่บุคคลในการเข้ารับการศึกษาอบรมตามความ
สามารถของบุคคลนั้น ๆ

มาตรา ๑๙ การศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษาใน
สถานศึกษาของรัฐและของท้องถิ่นจะต้องจัดให้โดยไม่เก็บ
ค่าเล่าเรียน

รัฐพึงช่วยเหลือผู้ยากไร้ให้ได้รับทุนและปัจจัยต่างๆ
ในการศึกษาอบรมทุกระดับตามสมควร

มาตรา ๗๐ รัฐพึงสนับสนุนการค้นคว้าและการ
วิจัยในศิลปะและวิทยาการต่างๆ และการส่งเสริมการสถิติ

มาตรา ๗๑ รัฐพึงส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒน
ธรรมของชาติแต่ต้องไม่กระทำโดยวิธีการบังคับฝืนใจบุคคล

มาตรา ๗๒ รัฐพึงบำรุงรักษาสถานที่และวัตถุอัน
มีค่าในทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศิลปกรรม

มาตรา ๗๓ รัฐพึงบำรุงรักษาความงามทางธรรม
ชาติ รวมทั้งป่าไม้และต้นน้ำลำธาร

มาตรา ๗๔ รัฐพึงส่งเสริมการค้นหายาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

มาตรา ๗๕ รัฐพึงดำเนินการให้ความช่วยเหลือในฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคมลดน้อยลง

มาตรา ๗๖ รัฐพึงจัดระบบการถือกรรมสิทธิ์และการครอบครองที่ดินเพื่อประโยชน์แห่งการส่งเสริมเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม และพึงกำหนดพันธะให้เจ้าของที่ดินใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ตามความเหมาะสมแก่สภาพของที่ดิน

มาตรา ๗๗ รัฐพึงส่งเสริมให้ชาวนาและเกษตรกรอื่นมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมตามสมควร

มาตรา ๗๘ รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงเกษตรกรกรรมรัฐพึงคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของชาวนาและเกษตรกรอื่นในด้านการจำหน่ายผลผลิต

มาตรา ๗๙ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการสหกรณ์

มาตรา ๘๐ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนพาณิชย์-
กรรมและอุตสาหกรรม

มาตรา ๘๑ รัฐพึงสนับสนุนให้เอกชนได้มีการ
ริเริ่มในทางเศรษฐกิจ

รัฐพึงประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นสาธารณูป
โภคในทางที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเป็นส่วนรวม
การประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นสาธารณูปโภค เอก
ชนจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติ
แห่งกฎหมาย

รัฐพึงวางมาตรการมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทาง
เศรษฐกิจโดยเอกชนที่มีได้อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง
กฎหมาย ทั้งนี้ไม่ว่าการผูกขาดตัดตอนนั้นจะเป็นโดยทาง
ตรงหรือทางอ้อม

มาตรา ๘๒ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการสังคม
สงเคราะห์เพื่อสวัสดิภาพและความผาสุกของประชาชน

มาตรา ๘๓ รัฐพึงส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมี
งานทำตามควรแก่อัตราและคุ้มครองแรงงานให้เป็นไป
โดยเป็นธรรม

มาตรา ๘๔ รัฐพึงจัดให้บุคคลทุกุผลสภาพมีงานทำ
ตามความสามารถและความเหมาะสม

มาตรา ๘๕ รัฐพึงส่งเสริมประชาชนที่มีที่อยู่อาศัย
โดยถูกสุขลักษณะ

มาตรา ๘๖ รัฐพึงส่งเสริมการสาธารณสุข ตลอดจน
ถึงการมารดาและทารกสงเคราะห์ และพึงคุ้มครองสุขภาพ
ของบุคคล และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย
รัฐพึงให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ยากไร้โดยไม่คิดมูลค่า
ค่า

การป้องกันและปราบปรามโรคระบาด รัฐจะต้อง
กระทำให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า

มาตรา ๘๗ รัฐพึงบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด
และบริสุทธิ์และพึงขจัดสิ่งเป็นพิษซึ่งทำลายสุขภาพและ
อนามัยของประชาชน

หมวด ๖

รัฐสภา

ส่วนที่ ๑

บททั่วไป

มาตรา ๘๘ รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภา
ผู้แทนราษฎร

รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ^๕

มาตรา ๘๙ ให้รัฐสภาเลือกประธานวุฒิสภาหรือประธานสภาผู้แทนราษฎรคนใดคนหนึ่งเป็นประธานรัฐสภา และอีกคนหนึ่งเป็นรองประธานรัฐสภา

การเลือกประธานรัฐสภาและรองประธานรัฐสภาตามวรรคหนึ่งให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนลับ

ประธานรัฐสภามีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการของรัฐสภาในกรณีประชุมร่วมกันให้เป็นไปตามระเบียบ และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ^๕

ในกรณีที่ประธานรัฐสภาไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานรัฐสภาทำหน้าที่แทน

มาตรา ๙๐ ประธานรัฐสภาและรองประธานรัฐสภาดำรงตำแหน่งจนสิ้นอายุของสภาหรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่ประธานรัฐสภาหรือรองประธานรัฐสภาพ้นจากตำแหน่งประธานวุฒิสภาหรือตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร ให้ประธานวุฒิสภาหรือประธานสภาผู้แทน

ราษฎรที่ได้รับเลือกเข้ามาใหม่ดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภาหรือตำแหน่งรองประธานรัฐสภาที่ว่างลงแล้วแต่กรณี

มาตรา ๕๑ ร่างพระราชบัญญัติจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา ๕๒ ร่างพระราชบัญญัติซึ่งได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๕๓ ร่างพระราชบัญญัติใดพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยและพระราชทานคืนมายังรัฐสภาหรือเมื่อพ้นเก้าสิบวันแล้วมิได้พระราชทานคืนมา รัฐสภาจะต้องปรึกษาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่ ถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธย พระราชทานลงมาภายในสามสิบวัน ให้นายกรัฐมนตรีนำ

พระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับ
เป็นกฎหมายได้ เสมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงลง
พระปรมาภิไธยแล้ว

มาตรา ๕๔ ร่างพระราชบัญญัติใดพระมหากษัตริย์
ทรงพระราชดำริเห็นว่ากระทบถึงประโยชน์ได้เสียสำคัญ
ของประเทศหรือประชาชน และทรงพระราชดำริเห็น
สมควรให้ประชาชนได้วินิจฉัย พระมหากษัตริย์ย่อมทรง
ไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศออก
เสียงเป็นประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยร่าง
พระราชบัญญัตินั้น

ในการให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติ จะได้
มีประกาศพระบรมราชโองการภายในเก้าสิบวันนับแต่วัน
ที่นำร่างพระราชบัญญัตินั้นมาทูลเกล้าฯ ถวาย และให้ประ-
ธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

เมื่อมีประกาศพระบรมราชโองการตามวรรคสอง
ให้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดวันให้ประชาชนออกเสียง
เป็นประชามติภายในเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศพระบรม

ราชโองการและวันออกเสียงประชามติต้องเป็นวันเดียวกัน
ทั่วราชอาณาจักร

ในเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจตาม
มาตรา ๙๓ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๓ มาใช้บังคับ

มาตรา ๙๕ บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรย่อมมีสิทธิออกเสียงประชามติ

เพื่อประโยชน์แห่งวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าปีที่มีการ
ออกเสียงประชามติเป็นปีที่มีการเลือกตั้ง และวันออก
เสียงประชามติเป็นวันเลือกตั้ง

หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติ ให้เป็น
ไปตามกฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติ

มาตรา ๙๖ ในการให้ประชาชนออกเสียงตาม
มาตรา ๙๔ ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ ถ้ามี
ประชามติเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติ พระมหา
กษัตริย์จะได้ทรงลงพระปรมาภิไธยภายในสามสิบวันนับ
แต่วันประกาศผลประชามติ และเมื่อได้ประกาศพระราช
บัญญัตินั้นในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้ ถ้า

มีประชามติไม่เห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

มาตรา ๙๗ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะได้รับเงินประจำตำแหน่งและประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๙๘ บุคคลจะเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะเดียวกันมิได้

มาตรา ๙๙ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นข้าราชการประจำมิได้

มาตรา ๑๐๐ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(๑) ต้องไม่รับตำแหน่งหรือหน้าที่ใดจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือดำรงตำแหน่งหน้าที่เช่นว่านั้น ทั้งนั้นนอกจากตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่น หรือตำแหน่งที่รัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่นต้องดำรงโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

(๒) ต้องไม่เป็นผู้จัดการ กรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทนหรือลูกจ้างของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ที่หน่วย

ราชการและหรือหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ลงทุน หรือถือหุ้นมากกว่าร้อยละห้าสิบของทุนหรือจำนวนหุ้น^{๕๕} กงสน

(๓) ต้องไม่รับสัมปทานจากรัฐหรือหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือคงถือไว้ซึ่งสัมปทานนั้น^{๕๖} หรือเป็นคู่สัญญากับรัฐหรือหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน ทั้งนี้ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยทางอ้อม

(๔) ต้องไม่รับเงินหรือประโยชน์ใดๆจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจปฏิบัติกับบุคคลอื่น ๆ ในธุรกิจการงานตามปกติ และนอกจากเงินหรือประโยชน์ที่พึงได้รับในฐานะเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือในฐานะที่ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งที่ดำรงได้โดยไม่ต้องห้ามตามมาตรา^{๕๗}

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับเบี้ยหวัด บำเหน็จ

บ้านญาติ หรือเงินปีพระบรมวงศานุวงศ์ หรือเงินอื่นใด
 ที่ต้องจ่ายตามข้อผูกพันซึ่งมีระบุให้จ่ายในงบประมาณ
 แผ่นดิน และมีให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภา หรือ
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับหรือดำรงตำแหน่งกรรมการ
 ของรัฐสภา หรือวุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎร หรือ
 กรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในฐานะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตามบท
 บัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๐๑ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎรจะต้องไม่ประพฤติในทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสีย
 แก่สภา

มาตรา ๑๐๒ เมื่อสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภา
 ผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าคนเห็นว่าสมาชิกผู้ใดใน
 สภาที่ตนเป็นสมาชิกมีความประพฤติในทางนำมาซึ่งความ
 เสื่อมเสียแก่สภา สมควรจะให้ออกจากตำแหน่ง มีสิทธิ
 เข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกเพื่อให้
 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และให้ประธานแห่ง
 สภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังคณะตุลาการรัฐ
 ธรรมนูญ

เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธาน
แห่งสภาที่ได้รับคำร้องดังกล่าวในวาระหนึ่ง

ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า
สมาชิกผู้ใดมีความประพฤติในทางที่นำมาซึ่งความเสื่อม
เสียแก่สภา ให้สมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงในวัน
ที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้รับแจ้งคำวินิจฉัย

มาตรา ๑๐๓ สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าห้าคนมีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประ
ธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคน
ใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา ๑๐๔ (๓)
(๔) (๕) (๖) หรือ (๗) หรือมาตรา ๑๒๖ (๓)
(๔) (๕) (๖) (๗) (๘) (๙) หรือ (๑๐) แล้ว
แต่กรณี และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้อง
นั้นไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิก
ภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่

เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้
คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธาน
แห่งสภาที่ได้รับคำร้องดังกล่าวในวาระหนึ่ง

มาตรา ๑๐๔ การออกจากตำแหน่งของสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังจากที่สมาชิกภาพสิ้นสุดลงก็ดี คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงก็ดี ย่อมไม่กระทบกระทั่งกิจการที่สมาชิกผู้นั้นได้กระทำไปในหน้าที่สมาชิกรวมทั้งการได้รับเงินประจำตำแหน่งหรือประโยชน์ตอบแทนอื่นก่อนที่สมาชิกผู้นั้นออกจากตำแหน่ง หรือก่อนที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแล้วแต่กรณี

ส่วนที่ ๒

วุฒิสภา

มาตรา ๑๐๕ วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งร้อยคนซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน และมี

สัญชาติไทยโดยกำเนิด ทั้งไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตาม
มาตรา ๑๑๗ และมาตรา ๑๒๐

คณะกรรมการเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
ตามวรรคหนึ่งที่มีจำนวนสามร้อยคน เป็นบัญชีลับเพื่อให้
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ใช้วิธีออกเสียงลง
คะแนนลับ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา
ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาแล้ว ให้ผู้ทำ
หน้าที่เป็นประธานในการประชุมเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา
นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
แต่งตั้ง และลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้ง
สมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๑๐๖ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาต้องจัด
ให้มีขึ้นภายในสิบห้าวันนับแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎร

มาตรา ๑๐๗ อายุของวุฒิสภาเริ่มแต่วันที่พระ
มหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา และสิ้นสุดลง

พร้อมทั้งอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือเมื่อมีการยุบ
สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๐๘ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาเริ่ม
แต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

มาตรา ๑๐๙ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง เมื่อ

- (๑) ถึงคราวออกตามอายุของวุฒิสภา
- (๒) ตาย
- (๓) ลาออก
- (๔) เสียสัญชาติไทย
- (๕) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๑๐๐
- (๖) มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๗ (๑) (๒) (๓) หรือ (๕) หรือมาตรา ๑๒๐ (๑) หรือ (๒)
- (๗) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ

(๘) คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่ามีความประพฤติในทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่วุฒิสภา

มาตรา ๑๑๐ เมื่อตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาว่างลง เพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราวออกตามอายุของวุฒิสภา คณะองคมนตรีจะเสนอรายชื่อบุคคลผู้มีลักษณะต้องตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๕ จำนวนสามเท่าของจำนวนตำแหน่งที่ว่าง ให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกแทนเว้นแต่อายุของวุฒิสภาจะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน สมาชิกวุฒิสภาซึ่งได้รับเลือกตั้งย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

ในการเลือกตั้งตามวรรคหนึ่งให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนที่ ๓

สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๑๑ สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสองร้อยสี่สิบคน แต่ไม่เกินสามร้อยคน ทั้งนี้ตามเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๒

มาตรา ๑๑๒ จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละจังหวัดจะพึงมี ให้คำนวณตามเกณฑ์จำนวนราษฎรที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จังหวัดหนึ่งอย่างน้อยให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน

จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกินสามคน ให้ถือเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง และจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกินกว่าสามคน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งโดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละสามคน

ในกรณีที่จะแบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่งให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครบสามคนทุกเขตไม่ได้ ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นเขตเลือกตั้งที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตละสามคนเสียก่อน แต่เขตที่เหลือต้องไม่น้อยกว่าเขตละสองคน

ในกรณีที่จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรได้สี่คน ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นสองเขต เขต
หนึ่งให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสองคน

มาตรา ๑๑๓ จังหวัดใดมีการแบ่งเขตเลือกตั้งเกิน
กว่าหนึ่งเขต ต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้
ติดต่อกัน และต้องจัดอัตราส่วนของจำนวนราษฎรกับจํานวน
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในแต่ละเขตให้
ใกล้เคียงกัน

มาตรา ๑๑๔ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

ในเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ผู้มีสิทธิออกเสียงลง
คะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เท่าจํานวนสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

มาตรา ๑๑๕ บุคคลผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้
ในมาตรา ๑๑๖ และไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา
๑๑๗ ย่อมมีสิทธิเลือกตั้ง

มาตรา ๑๑๖ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดัง
ต่อไปนี้

(๑) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยและถือสัญชาติอื่นด้วยในขณะเดียวกันก็ดี บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว

(๒) อายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ ๑ มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง

มาตรา ๑๑๗ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ

- (๑) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- (๒) หูหนวกและเป็นใบ้ ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้
- (๓) ภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช
- (๔) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
- (๕) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา

มาตรา ๑๑๘ บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามมาตรา ๑๑๕ และมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๑๙ ทั้งไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา ๑๒๐ ย่อมมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่บทบัญญัติมาตรา ๑๑๗ (๔) มิให้นำมาใช้บังคับในกรณีที่ยังมิได้มีคำพิพากษาของศาลใดศาลหนึ่งให้จำคุกผู้ต้องคุมขัง

มาตรา ๑๑๙ ผู้รับสมัครเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(๑) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทย และถือสัญชาติอื่นด้วยในขณะเดียวกันก็ได้ บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติก็ได้ ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดแต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว

(๒) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบสามปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(๓) มาตรฐานการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(๔) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว

มาตรา ๑๒๐ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คือ

(๑) ตัดยาเสพติดให้โทษ

(๒) เป็นบุคคลล้มละลาย ซึ่งศาลยังไม่สั่งให้พ้นจากคดี

(๓) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป โดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

(๔) เป็นข้าราชการหรือพนักงานท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ นอกจากข้าราชการการเมือง

(๕) เป็นพนักงานของหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ

มาตรา ๑๒๑ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๒๒ อายุของสภาผู้แทนราษฎรมีกำหนดคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๑๒๓ เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง พระมหากษัตริย์จะได้ทรงตราพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไปซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งภายในหกสิบวันนับแต่วันที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

มาตรา ๑๒๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่

การยุบสภาผู้แทนราษฎรให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไปภายในเก้าสิบวัน และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

การยุบสภาผู้แทนราษฎรจะกระทำได้เพียงครั้งเดียว
ในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา ๑๒๕ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรเริ่มแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๑๒๖ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร
หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๑๐๐

(๕) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๑๑๖ (๑) หรือ
มาตรา ๑๑๙ (๑) (๒) หรือ (๓)

(๖) มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา
๑๑๗ (๑) (๒) (๓) หรือ (๕) หรือมาตรา ๑๒๐ (๑)
หรือ (๒)

(๗) ลาออกจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง
หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกยุบเลิก

(๘) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง
 ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้
 แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองมีมติให้
 พ้นจากการเป็นสมาชิกและไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของ
 พรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมี
 คำสั่ง หรือพรรคการเมืองมีมติ แล้วแต่กรณี ในกรณี
 เช่นนี้ให้ถือว่าขาดจากสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่
 ครบกำหนดหกสิบวันนั้น

(๙) ไม่มาประชุมตลอดสมัยประชุมที่มีกำหนด
 เวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

(๑๐) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
 เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิด
 ที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ

(๑๑) คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่ามี
 ความประพฤติในทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภาผู้แทน
 ราษฎร

มาตรา ๑๒๗ เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎรว่างลงเพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราวออกตาม

อายุของสภาผู้แทนราษฎรหรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทน
ราษฎร ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น
แทนภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภา
ผู้แทนราษฎรจะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามา
แทนนั้นเริ่มแต่วันเลือกตั้ง และอยู่ในตำแหน่งได้เพียง
เท่าอายุของสภาผู้แทนราษฎรที่เหลืออยู่

ส่วนที่ ๔

บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา ๑๒๘ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย

มาตรา ๑๒๙ ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกวุฒิสภา
และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณตนในที่ประชุม
แห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้า
จะปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของข้าพเจ้าโดยบริสุทธิ์ใจ
เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย ทั้งจะรักษา

ไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
ทุกประการ”

มาตรา ๑๓๐ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรแต่ละ
สภา มีประธานสภาคนหนึ่งและรองประธานสภาคนหนึ่ง
ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมาชิกแห่งสภานั้น ๆ
ตามมติของสภา

มาตรา ๑๓๑ ประธานและรองประธานวุฒิสภา
และประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรดำรง
ตำแหน่งจนสิ้นอายุของสภา หรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทน
ราษฎร

ประธานและรองประธานวุฒิสภา และประธานและ
รองประธานสภาผู้แทนราษฎรย่อมพ้นจากตำแหน่งก่อน
ถึงวาระพ้นจากตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง เมื่อ

- (๑) ขาดจากสมาชิกภาพแห่งสภาที่ตนเป็น
สมาชิก
- (๒) ลาออกจากตำแหน่ง
- (๓) ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการ
เมืองอื่น

(๔) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก

มาตรา ๑๓๒ ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการของสภานั้นๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีอำนาจหน้าที่ทำการแทนประธานเมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา ๑๓๓ เมื่อประธานและรองประธานวุฒิสภาหรือประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกแห่งสภานั้นๆ เลือกตั้งกันขึ้นเองเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๑๓๔ การประชุมวุฒิสภาก็ดี การประชุมสภาผู้แทนราษฎรก็ดี ต้องมีสมาชิกประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของแต่ละสภา จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๓๕ ภายใต้งบับมาตรา ๒๔ มาตรา ๘๓ มาตรา ๑๕๐ มาตรา ๑๕๙ มาตรา ๑๗๔ มาตรา ๑๗๖ มาตรา ๑๘๔ มาตรา ๒๑๘ และมาตรา ๒๑๙ การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษาให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการออกเสียงลง
คะแนน ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุม
ออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๓๖ ในที่ประชุมวุฒิสภากิติ ที่ประชุม
สภาผู้แทนราษฎร กิติ ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา กิติ
สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง
หรือแสดงความคิดเห็นหรือออกเสียงลงคะแนน ย่อม
เป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาดผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่า
กล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดมิได้

เอกสิทธิ์นี้ย่อมคุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และผู้โฆษณา
รายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึง
บุคคลซึ่งประธานในที่ประชุมอนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริง
หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา ๑๓๗ ภายในสามสิบวันนับแต่วันเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้มีการเรียกประชุมรัฐสภา
เพื่อให้สมาชิกได้มาประชุมเป็นครั้งแรก

ในปีหนึ่งจะมีสมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสมัยหนึ่ง
หรือสองสมัยแล้วแต่สภาผู้แทนราษฎรจะกำหนด

วันประชุมครั้งแรกตามวรรคหนึ่งให้ถือเป็นวันเริ่ม
สมัยประชุมสามัญประจำปี ส่วนวันเริ่มสมัยประชุมสามัญ
ประจำปีของรัฐสภาสมัยต่อ ๆ ไป ให้สภาผู้แทนราษฎร
เป็นผู้กำหนด

มาตรา ๑๓๘ สมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสมัย
หนึ่ง ๆ ให้มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์
จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

การปิดสมัยประชุมสามัญก่อนครบกำหนดเวลาเก้า
สิบวันจะกระทำได้แต่โดยความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๑๓๙ พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมรัฐ
สภา ทรงเปิดและปิดประชุม

พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำ
พิธีเปิดประชุมสมัยประชุมสามัญประจำปีสมัยแรกด้วย
พระองค์เอง หรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทซึ่งบรรลุนิติ
ภาวะแล้ว หรือผู้แทนผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้แทนพระองค์
มาทำพิธีก็ได้

มาตรา ๑๔๐ เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญก็ได้

มาตรา ๑๔๑ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภามีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้นำความกราบบังคมทูล เพื่อมีพระบรมราชโองการประกาศเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภาให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร

ให้ประธานสภาผู้ได้รับคำร้องขอนำความกราบบังคมทูลและลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๑๔๒ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๔๑ การเรียกประชุม การขยายเวลาประชุม และการเปิดประชุมรัฐสภา ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๔๓ ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือคุมขังหรือหมายเรียกตัวสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปทำการสอบสวน ในฐานะที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เว้นแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือในกรณีที่จับในขณะกระทำความผิด

ในกรณีที่มีการจับสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะกระทำความผิดให้รายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกโดยด่วน และประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกอาจส่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการคุมขังได้

มาตรา ๑๔๔ ในกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในคดีอาญา ไม่ว่าจะได้ฟ้องนอกหรือในสมัยประชุม ศาลจะพิจารณาคดีนั้นในระหว่างสมัยประชุมมิได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก แต่การพิจารณาคดีต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุมสภา

การพิจารณาที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่าจำเลย
เป็นสมาชิกของสภาใดสภาหนึ่ง ย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา ๑๔๕ ถ้าสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกผู้แทน
ราษฎรถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อน
สมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวนหรือ
ศาลแล้วแต่กรณี ต้องส่งปล่อยทันที ถ้าหากสภาที่ผู้นั้น
เป็นสมาชิกได้ร้องขอ

คำสั่งปล่อยตามวรรคหนึ่งให้มีผลบังคับตั้งแต่วัน
ส่งปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา ๑๔๖ ร่างพระราชบัญญัติจะเสนอได้ก็แต่
โดยคณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร แต่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงิน สมาชิก
วุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมี
คำรับรองของนายกรัฐมนตรี

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงิน หมายความว่า
ถึงร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด
หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง

(๑) การตั้งขึ้นหรือยกเลิกหรือลดหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือผ่อนหรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร

(๒) การจัดสรรหรือรับหรือรักษาหรือจ่ายหรือก่อภาระผูกพันเงินแผ่นดิน

(๓) การกู้เงิน หรือการค้าประกันหรือการใช้เงินกู้

(๔) เงินตรา

ในกรณีเป็นที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินที่จะต้องมีการรับรองของนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของประธานแห่งสภาที่ได้รับร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นผู้วินิจฉัย

มาตรา ๑๔๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๕๔ ร่างพระราชบัญญัติของคณะรัฐมนตรีและร่างพระราชบัญญัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร ร่างพระราชบัญญัติของสมาชิกวุฒิสภาให้เสนอต่อวุฒิสภา

มาตรา ๑๔๘ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เสนอตามมาตรา ๑๔๗

และลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้สภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา
 เสนอร่างพระราชบัญญัติ^๕นั้นต่อวุฒิสภา หรือสภาผู้แทน
 ราษฎร แล้วแต่กรณี วุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรต้อง
 พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ^๕ที่อีกสภาหนึ่งเสนอมานั้นให้
 เสร็จภายในหกสิบวัน แต่ถ้าวางพระราชบัญญัติ^๕นั้นเป็น
 ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ต้องพิจารณาให้
 เสร็จภายในสามสิบวัน ^๕ทั้งนี้เว้นแต่สภาผู้แทนราษฎรหรือ
 วุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัติ^๕มานั้นจะได้ลงมติให้
 ขยายเวลาออกไปเป็นพิเศษ กำหนดวันดังกล่าวให้หมาย
 ถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราช
 บัญญัติ^๕นั้นมาถึงวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร แล้วแต่
 กรณี

ระยะเวลาดังกล่าวในวรรคหนึ่งไม่ให้นับรวมระยะ
 เวลาที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐ
 ธรรมนูญตามมาตรา ๑๕๑

ถ้าวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้พิจารณาร่าง
 พระราชบัญญัติให้เสร็จภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรค

หนึ่ง ก็ให้ถือว่าวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

ในการที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังวุฒิสภา หรือวุฒิสภาเสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังสภาผู้แทนราษฎร ตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานแห่งสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังอีกสภาหนึ่งนั้น แจ้งไปตามความเห็นของประธานแห่งสภานั้นด้วยว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอไปนั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่ คำแจ้งของประธานแห่งสภาให้ถือเป็นเด็ดขาด

ในกรณีที่ประธานแห่งสภามีได้แจ้งไปว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่ ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมิใช่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน

มาตรา ๑๔๕ เมื่อวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติเสร็จแล้ว

(๑) ถ้าเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา ๙๒

(๒) ถ้าไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอมา ก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อน และส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎรในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภาเสนอมา ก็ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

(๓) ถ้าแก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติตามที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นไปยังสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา แล้วแต่กรณี ในกรณีเช่นว่านี้ให้สภาทั้งสองต่างตงบุคคลที่เป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสภานั้น ๆ มีจำนวนเท่ากันตามที่วุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นกำหนด ประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น แล้วให้คณะกรรมการร่วมกันนั้นรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาทั้งสอง ถ้าสภา

ทั้งสองต่างเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการ
 ธิการร่วมกันได้พิจารณาแล้วนั้น ก็ให้ดำเนินการต่อไป
 ตามมาตรา ๕๒ ถ้าสภาไคสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย ใน
 กรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติของ
 สภาผู้แทนราษฎร ก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้
 ก่อน ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราช
 บัญญัติของวุฒิสภา ก็ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

คณะกรรมการร่วมกันย่อมมีอำนาจเรียกบุคคล
 ใดๆ มาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในการ
 พิจารณาร่างพระราชบัญญัติได้ และเอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้
 ในมาตรา ๑๓๖ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่
 ตามมาตรา^{๕๒}นี้ด้วย

การประชุมคณะกรรมการร่วมกัน ต้องมีกรรมมา
 ธิการประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนกรรมการทั้งหมด จึง
 จะเป็นองค์ประชุม และให้นำข้อบังคับการประชุมของ
 สภาผู้แทนราษฎรในส่วนที่เกี่ยวกับกรรมมาธิการมาใช้
 บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๐ ร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ตามบทบัญญัติมาตรา ๑๔๙ นั้น สภาผู้แทนราษฎรจะยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ต่อเมื่อเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันได้ล่วงพ้นไปนับแต่วันที่วุฒิสภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิมหรือร่างที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาคด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาและให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา ๙๒

ถ้าร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินสภาผู้แทนราษฎรอายก่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันที ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิมหรือร่างที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาคด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาและให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา ๙๒

มาตรา ๑๕๑ ในระหว่างที่มีการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติใดตามบทบัญญัติมาตรา ๑๔๙ คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกัน หรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้มิได้

ในกรณีที่สภาที่รับร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้พิจารณาสงสัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกัน หรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ประธานแห่งสภานั้นส่งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวให้ตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ถ้าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

มาตรา ๑๕๒ ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุ หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรบรรดาร่างพระราชบัญญัติที่รัฐสภายังมิได้ให้ความเห็นชอบ หรือที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วย หรือเมื่อพ้นเก้าสิบวันแล้วมิได้พระ

ราชทานคืนมา หรือที่ประชาชนยังมีได้ออกเสียงเป็นประชามติตามมาตรา ๙๔ ให้เป็นอันตกไป

มาตรา ๑๕๓ งบประมาณรายจ่ายของแผ่นดินประจำปีงบประมาณให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีงบประมาณใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา ๑๕๔ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณและร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมให้คณะรัฐมนตรีเสนอต่อรัฐสภา เมื่อรัฐสภาได้พิจารณาเสร็จแล้ว ให้ดำเนินการตามมาตรา ๙๒ ต่อไป

มาตรา ๑๕๕ การจ่ายเงินแผ่นดิน จะกระทำได้อีกเฉพาะที่ได้อนุญาตไว้ในกฎหมายว่าด้วยงบประมาณรายจ่าย หรือกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ เว้นแต่ในกรณีจำเป็นรีบด่วนจะจ่ายไปก่อนก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีเช่นว่านี้ ต้องขออนุมัติจากรัฐสภาในโอกาสแรกที่พึงกระทำได้

คำอนุมัติของรัฐสภาให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ เฉพาะเรื่อง หรือรวมลงไว้ในพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย หรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม หรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณถัดไป

มาตรา ๑๕๖ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดินโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๕๗ ในที่ประชุมวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบเมื่อเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา ๑๕๘ สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไป ในที่ประชุมวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร แล้ว

แต่กรณี เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดง
ความคิดเห็นในปัญหาอันเกี่ยวกับการบริหารราชการ
แผ่นดิน

ญัตติดังกล่าวในวาระหนึ่งเป็นของสมาชิกสภาใด
ให้ยื่นต่อประธานสภานั้น และให้ประธานสภาผู้ได้รับญัตติ
แจ้งไปยังนายกรัฐมนตรี เพื่อกำหนดเวลาสำหรับการเปิด
อภิปรายทั่วไป ซึ่งต้องไม่ช้ากว่าสามสิบวันนับแต่วันที่
นายกรัฐมนตรีได้รับแจ้ง แต่คณะรัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่
จะขอให้ระงับการเปิดอภิปรายทั่วไปนั้นเสียได้ เมื่อเห็น
ว่าเป็นเรื่องที่ยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัย
หรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

ในการเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรานี้ สภาจะลง
มติในปัญหาที่อภิปรายมิได้

มาตรา ๑๕๔ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภา
มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมด
ของทั้งสองสภามีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่ว
ไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายตัวหรือทั้งคณะ

ญัตติตั้งกล่าวในวรคหนึ่ง ถ้าเป็นของสมาชิกทั้ง
สองสภาให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็นของสมาชิกสภา
ใดให้ยื่นต่อประธานสภานั้น

การเปิดอภิปรายทั่วไปตามญัตติตั้งกล่าวในวรค
หนึ่ง ให้กระทำในที่ประชุมรัฐสภา

เมื่อการเปิดอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง โดยมีใช้ด้วย
มติให้ผ่านระเบียบวาระเปิดอภิปรายนั้นไป ให้ที่ประชุม
รัฐสภาลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ การลงมติในกรณี
เช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกับวันที่การอภิปรายสิ้นสุด
ลง มติไม่ไว้วางใจต้องมีเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนของ
สมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

ในกรณีที่มติไม่ไว้วางใจมีเสียงไม่มากกว่ากึ่งจำนวน
ของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา สมาชิกวุฒิสภาและ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิ
ปรายนั้นเป็นอันหมดสิทธิที่จะเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิด
อภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายตัว
หรือทั้งคณะอีกตลอดสมัยประชุมนั้น

มาตรา ๑๖๐ การประชุมวุฒิสภา การประชุมสภาผู้แทนราษฎร และการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา แต่ถ้าหากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน แล้วแต่กรณี มีจำนวนไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าคนร้องขอให้ประชุมลับ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา ๑๖๑ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำการหรือพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาแล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการที่กล่าวนี้ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๖ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตามมาตรานี้ด้วย

กรรมาธิการที่^๕ตั้งจากผู้ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรทั้งหมดต้องมีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วน
ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละพรรคการเมือง
หรือกลุ่มพรรคการเมืองที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร

ในระหว่างที่ยังไม่มีข้อบังคับการประชุมของสภาผู้
แทนราษฎรตามมาตรา ๑๖๔ ให้ประธานสภาผู้แทน
ราษฎรเป็นผู้กำหนดอัตราส่วนตามวรรคสาม

มาตรา ๑๖๒ การประชุมคณะกรรมาธิการ ต้อง
มีกรรมาธิการประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนกรรมาธิการทั้ง
หมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๖๓ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๑๕ ถ้ามี
ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาที่จะต้องตีความ
รัฐธรรมนูญ ให้เป็นอำนาจของรัฐสภาที่จะตีความและ
ให้ถือว่าการตีความของรัฐสภาเป็นเด็ดขาด

ในการตีความรัฐธรรมนูญตามวรรคหนึ่ง ต้องมี
สมาชิกประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้ง
สองสภา จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๖๔ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตราข้อบังคับการประชุมเกี่ยวกับการเลือกและการปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภา รองประธานสภาและกรรมการ วิธีการประชุมการเสนอและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ การเสนอญัตติ การปรึกษา การอภิปราย การลงมติ การตั้งกระทู้ถาม การเปิดอภิปรายทั่วไป การยืนยันของความไว้วางใจ การรักษาระเบียบและความเรียบร้อยและกิจการอื่นเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนที่ ๕

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา ๑๖๕ ในกรณีต่อไปนี้ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

(๑) การให้ความเห็นชอบในการตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๑

(๒) การปฏิญาณตนของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาตามมาตรา ๒๓

(๓) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติ
ตามมาตรา ๒๕

(๔) การเลือกประธานรัฐสภาและรองประธาน
รัฐสภา ตามมาตรา ๘๘

(๕) การพิจาราร่างพระราชบัญญัติใหม่ตาม
มาตรา ๙๓

(๖) การให้ความเห็นชอบในการบิ่คสมัยประชุม
ตามมาตรา ๑๓๘

(๗) การเปิดประชุมรัฐสภาตามมาตรา ๑๓๙

(๘) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ
รายจ่ายประจำปีงบประมาณและร่างพระราชบัญญัติงบ
ประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมตามมาตรา ๑๕๔

(๙) การอนุมัติการจ่ายเงินแผ่นดินตาม
มาตรา ๑๕๕

(๑๐) การเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา ๑๕๙
และมาตรา ๑๗๕

(๑๑) การตีความรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๑๖๓

(๑๒) การแถลงนโยบายและขอความไว้วางใจ
ตามมาตรา ๑๗๔ และการยืนยันขอความไว้วางใจตาม
มาตรา ๑๗๖

(๑๓) การพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราช
กำหนดตามมาตรา ๑๘๐ และมาตรา ๑๘๑

(๑๔) การมีมติเลิกใช้กฎอัยการศึกตามมาตรา
๑๘๓

(๑๕) การให้ความเห็นชอบในการประกาศ
สงครามตามมาตรา ๑๘๔

(๑๖) การให้ความเห็นชอบแก่นั่งสือสัญญา
และสนธิสัญญาตามมาตรา ๑๘๕

(๑๗) การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้ง การ
ลงโทษ และการถอดถอนหัวหน้าหน่วยราชการตาม
มาตรา ๒๐๔

(๑๘) การแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญตาม
มาตรา ๒๐๘

(๑๙) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา
๒๑๘ และมาตรา ๒๑๙

มาตรา ๑๖๖ ในการประชุมร่วมกับของรัฐสภา ให้ใช้บังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎรโดยอนุโลม

มาตรา ๑๖๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๖๓ วรรคสอง ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภาให้นำบทที่ใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่เฉพาะการตั้งคณะกรรมการสามัญหรือวิสามัญ กรรมการที่ตั้งจากผู้ที่เป็นสมาชิกของแต่ละสภาจะต้องมีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกของแต่ละสภา

หมวด ๗

คณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๖๘ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่าสิบห้าคนและไม่มากกว่าสามสิบคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

ให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรี

มาตรา ๑๖๙ ก่อนเข้ารับหน้าที่ รัฐมนตรีต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ ”

มาตรา ๑๗๐ รัฐมนตรีจะเป็นข้าราชการประจำมิได้

มาตรา ๑๗๑ รัฐมนตรีจะกระทำการใด ๆ ที่ห้ามไว้มิให้สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกระทำตามที่บัญญัติในมาตรา ๑๐๐ มิได้ และนอกจากนั้น รัฐมนตรีจะเป็นผู้จัดการ กรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทน หรือลูกจ้างของบุคคล ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การใด ๆ ซึ่งดำเนินธุรกิจเพื่อค้ากำไรก็ได้ด้วย

มาตรา ๑๗๒ รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิเข้าประชุมและ

แถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมสภา
ซึ่งตนมิได้เป็นสมาชิก แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๖ ให้นำมาใช้
บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๗๓ ในการดำเนินนโยบายบริหารราชการ
แผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจของ
รัฐสภา

รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาในหน้าที่ของตน
และต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐสภาในนโยบายทั่วไปของ
คณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๗๔ คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการ
แผ่นดิน ต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภา เพื่อขอความไว้วางใจ
มติให้ความไว้วางใจ ต้องได้รับคะแนนเสียงมาก
กว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกของทั้งสองสภาที่มาประชุม

มาตรา ๑๗๕ ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน
ที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรจะฟังความคิดเห็นของสมาชิก
วุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรีจะ
แจ้งไปยังประธานรัฐสภาขอให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปใน

ที่ประชุมรัฐสภาก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้รัฐสภาจะลงมติใน
ปัญหาที่อภิปรายมิได้

มาตรา ๑๗๖ ในระหว่างการบริหารราชการแผ่นดิน
ภายหลังจากที่ได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภาแล้ว ถ้ามี
พฤติการณ์ที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควร คณะรัฐมนตรีจะ
ขอให้รัฐสภายินยอมความไว้วางใจอีกครั้งก็ได้ ในกรณีเช่นว่า
นี้ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๗๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๗๗ รัฐมนตรีทั้งคณะพ้นจากตำแหน่ง
เมื่อ

(๑) รัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา ๑๕๙

(๒) ไม่ได้รับความไว้วางใจตามมาตรา ๑๗๔

หรือมาตรา ๑๗๖

(๓) สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือมีการยุบสภา
ผู้แทนราษฎร

(๔) คณะรัฐมนตรีลาออก

(๕) ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุด

ละตามมาตรา ๑๗๘

คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งต้องอยู่ในตำแหน่ง
เพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๑๗๘ ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะ
ตัว เมื่อ

- (๑) ตาย
  - (๒) ลาออก
  - (๓) ขาดคุณสมบัติสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๑๑๙ หรือมีลักษณะ
ต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๗ (๑) (๒) (๓)
หรือ (๔) หรือมาตรา ๑๒๐ (๑) หรือ (๒)
  - (๔) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก
  - (๕) รัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา ๑๕๘
  - (๖) กระทำการที่ต้องห้ามตามมาตรา ๑๗๑
  - (๗) มีพระบรมราชโองการตามมาตรา ๑๗๙
- ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐๔ มาใช้บังคับแก่การ
สิ้นสุดลงของความเป็นรัฐมนตรีตามมาตรา ๑๗๘ (๒)
(๓) (๔) หรือ (๖)

มาตรา ๑๗๙ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรีตามที่ นายกรัฐมนตรีถวายคำแนะนำ

มาตรา ๑๘๐ ในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือความปลอดภัยสาธารณะหรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะไม่สามารถจะเรียกประชุมรัฐสภาได้ทันทีตามที่ก็ดี เมื่อกรณีเช่นนั้นเกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบก็ดี พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไป ให้คณะรัฐมนตรีเสนอพระราชกำหนดนั้นต่อรัฐสภาโดยไม่ชักช้า ถ้ารัฐสภาอนุมัติแล้วให้พระราชกำหนดนั้นมีผลใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติให้พระราชกำหนดนั้นตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระทั่งกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

การอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดให้นายกรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีไม่อนุมัติให้มีผลตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๘๑ ในระหว่างสมัยประชุม ถ้ามีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวด้วยการภาษีอากรหรือเงินตรา ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

พระราชกำหนดที่ได้ตราขึ้นตามวรรคหนึ่ง จะต้องนำเสนอต่อรัฐสภาภายในสองวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๘๐ วรรคสองและวรรคสามมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๘๒ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกาตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น

มาตรา ๑๘๓ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศใช้และเลิกใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องประกาศใช้กฎอัยการศึก เฉพาะแห่งเป็นการรีบด่วน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารย่อมกระทำได้ตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

เมื่อได้ใช้กฎอัยการศึกเกินสิบวันแล้ว สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภา^๕รวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าคนมีสิทธิร้องขอต่อรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภามีมติเลิกใช้ได้ มติให้เลิกใช้กฎอัยการศึกต้องมีเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา^๕

การประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึกตามวรรคสามให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

มาตรา ๑๘๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม เมื่อได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มติให้ความเห็นชอบของรัฐสภาต้องมีเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา^๕

มาตรา ๑๘๕ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพสงบศึกและทำหนังสือสัญญาอื่นกับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตาม

สัญญา หรือสนธิสัญญาพันธมิตรทางทหาร ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๑๘๖ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา ๑๘๗ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการถอดถอนฐานันดรศักดิ์ และเรียกคืนเครื่องราชอิสริยาภรณ์

มาตรา ๑๘๘ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนตำแหน่งปลัดกระทรวง อธิบดี และเทียบเท่า

มาตรา ๑๘๙ การกำหนดคุณสมบัติ การบรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การถอดถอน และการลงโทษข้าราชการ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๙๐ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๕ มาตรา ๒๐ มาตรา ๙๔ มาตรา ๑๐๕ มาตรา ๑๑๐ มาตรา ๑๔๑ มาตรา ๑๖๘ และมาตรา ๒๒๐ บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวกับ

ราชการแผ่นดินต้องมีรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรม
ราชโองการ

หมวด ๔ ศาลยุติธรรม

มาตรา ๑๕๑ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็น
อำนาจของศาลยุติธรรมซึ่งจะต้องดำเนินการตามกฎหมาย
และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา ๑๕๒ บรรดาศาลยุติธรรมทั้งหลายจะตั้ง
ขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา ๑๕๓ การตั้งศาลยุติธรรมชั้นใหม่เพื่อ
พิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งหรือที่มีข้อหาฐานใดฐาน
หนึ่งโดยเฉพาะ แทนศาลยุติธรรมธรรมดาที่มีอยู่ตาม
กฎหมายสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น จะกระทำมิได้

มาตรา ๑๕๔ การบัญญัติกฎหมายให้มีผลเป็นการ
เปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญ
ศาลยุติธรรมหรือวิธีพิจารณา เพื่อใช้แก่คดีใดคดีหนึ่งโดย
เฉพาะจะกระทำมิได้

มาตรา ๑๕๕ ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณา
พิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา ๑๕๖ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและ
ถอดถอนผู้พิพากษา

มาตรา ๑๕๗ การแต่งตั้งและการถอดถอนผู้
พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการ
ตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ
ก่อน แล้วจึงนำความกราบบังคมทูล

การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือนและการลง
โทษผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะ-
กรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ
ฝ่ายตุลาการ

มาตรา ๑๕๘ คณะกรรมการตุลาการประกอบด้วย
ประธานศาลฎีกาเป็นประธานกรรมการ ข้าราชการฝ่าย
ตุลาการเป็นกรรมการโดยตำแหน่งสามคนตามที่กำหนดใน
กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ และ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกแปดคน ซึ่งข้าราชการตุลาการ
เป็นผู้เลือกจากข้าราชการตุลาการสี่คน กับจากข้าราชการ

๑๒๓

บ้านานูที่เคียรบราชการเป็นผู้พิพากษามาแล้ว และต้อง
ไม่ดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมือง ไม่เป็นสมาชิก
วุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือทนายความอีกสักคน
ตำแหน่งของข้าราชการตุลาการผู้มีสิทธิได้รับเลือก
เป็นกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ และการเลือกตั้ง
กรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่า
ด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

มาตรา ๑๙๙ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษา
คดีตามที่กฎหมายบัญญัติตุลาการศาลทหารมีอิสระใน
การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมายการ
แต่งตั้งและการถอดถอนตุลาการศาลทหาร ให้เป็นไปตาม
ที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๙

ศาลและองค์กรอื่นของรัฐ

มาตรา ๒๐๐ ศาลปกครองและศาลในสาขาแรง
งาน สาขาอาชีพหรือสาขาสังคมจะตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราช
บัญญัติ

การแต่งตั้งและการถอดถอนผู้พิพากษา อำนาจหน้าที่ของศาล ตลอดจนวิธีพิจารณาของศาลตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลนั้น

มาตรา ๒๐๑ ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรมกับศาลอื่น หรือระหว่างศาลอื่นด้วยกัน ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย

มาตรา ๒๐๒ การตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่ายของแผ่นดิน และบัญชีรายรับรายจ่าย บัญชีการเงินทรัพย์สินและเอกสารที่เกี่ยวข้องของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจรวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของหน่วยราชการหน่วยใดหน่วยหนึ่งโดยเฉพาะที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย

มาตรา ๒๐๓ หน่วยราชการที่จัดตั้งขึ้นตามมาตรา ๒๐๒ มีอิสระในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติ และต้องเสนองบปีเงินรายรับรายจ่ายของแผ่นดินพร้อมทั้งรายงานผลการปฏิบัติงานและข้อสังเกตต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเป็นประจำทุกรอบปี

มาตรา ๒๐๔ การแต่งตั้ง การลงโทษ และการ
และการถอดถอนหัวหน้าหน่วยราชการตามมาตรา ๒๐๒
ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

หมวด ๑๐

การปกครองท้องถิ่น

มาตรา ๒๐๕ การจัดระเบียบการปกครองส่วน
ท้องถิ่นต้องเป็นไปตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตาม
เจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตามบทบัญญัติ
แห่งกฎหมาย

มาตรา ๒๐๖ การปกครองท้องถิ่นทุกระดับในทุก
จังหวัด ต้องจัดให้มีองค์กรท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง
ของประชาชนในท้องถิ่นและต้องมีการเลือกตั้งตามระยะ
เวลาที่กำหนดในกฎหมาย

องค์กรตามวรรคหนึ่ง ต้องมีอิสระในการกำหนด
นโยบายการปกครองท้องถิ่นของตน

มาตรา ๒๐๗ การเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรท้องถิ่น
ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรง

หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรท้องถิ่น

หมวด ๑๐

ตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๐๘ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญมีจำนวนเก้าคน โดยรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และคณะกรรมการตุลาการตามมาตรา ๑๕๘ เป็นผู้เลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิในทางกฎหมายมีจำนวนฝ่ายละสามคน

ให้คณะกรรมการตุลาการเลือกตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นอันดับแรก และแจ้งผลการเลือกต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเลือก เมื่อรัฐสภาได้เลือกแล้วให้แจ้งผลการเลือกต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อคณะรัฐมนตรีได้เลือกแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำรายชื่อผู้ได้รับเลือกตั้งทั้งหมดกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ให้กระทำให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเลือกตุลาการรัฐธรรมนูญ
 หนึ่งเป็นประธาน

ในกรณีที่ประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่
 ได้ ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญเลือกตั้งกันขึ้นเองเป็นประ
 ธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๒๐๙ ตุลาการรัฐธรรมนูญจะเป็นสมาชิก
 วุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการการเมือง
 ข้าราชการประจำ หรือพนักงานท้องถิ่นมิได้

มาตรา ๒๑๐ ตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้รับเงิน
 ประจำตำแหน่ง และประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นตามบท
 บัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๒๑๑ บุคคลจะดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐ
 ธรรมนูญติดต่อกันสองครั้งมิได้

มาตรา ๒๑๒ ตุลาการรัฐธรรมนูญพ้นจากตำแหน่ง
 เมื่อ

(๑) เบ็ดสมัยประชุมรัฐสภาครั้งแรกหลังจากการ
 เลือกตั้งทั่วไป

(๒) ทาย

(๓) ลาออก

(๔) เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ หรือ
พนักงานท้องถิ่น

(๕) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก

มาตรา ๒๑๓ เมื่อตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ
ว่างลง ให้รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือคณะกรรมการ
ตุลาการที่ได้เลือกตุลาการรัฐธรรมนูญผู้พ้นจากตำแหน่ง
แล้วแต่กรณี เลือกตุลาการรัฐธรรมนูญแทนตำแหน่งที่
ว่างนั้น

มาตรา ๒๑๔ เมื่อร่างพระราชบัญญัติใดได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยตามมาตรา ๙๒

(๑) หากสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภา มี
จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

ของทั้งสองสภา เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติตามวรรคหนึ่ง มีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ให้เสนอความเห็น ต่อประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา หรือประธานสภา ผู้แทนราษฎร แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังคณะตุลาการ รัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย แล้วแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบ

(๒) หากนายกรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติ ตามวรรคหนึ่งมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญให้ส่ง ความเห็นเช่นว่านั้นไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อ พิจารณาวินิจฉัย แล้วแจ้งให้ประธานรัฐสภาทราบ ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรทราบ

ในระหว่างที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ให้นายกรัฐมนตรีระงับการดำเนินการเพื่อประกาศใช้ ร่างพระราชบัญญัติตามวรรคหนึ่ง จนกว่าจะมีคำวินิจฉัย ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ถ้าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัตินั้นมีข้อความแย้งหรือขัด

ต่อรัฐธรรมนูญ ให้นายกรัฐมนตรีส่งร่างพระราชบัญญัติ
นั้นคืนไปยังรัฐสภาต่อไป

มาตรา ๒๑๕ ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่ง
กฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นว่าบทบัญญัติแห่ง
กฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา ๕ และยังไม่มีคำ
วินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบท
บัญญัตินั้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว
แล้วส่งความเห็นเช่นนั้นตามทางการ เพื่อคณะตุลาการ
รัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้ใช้ใน
คดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบกระทั่งคำพิพากษาของศาลอื่น
ถึงที่สุดแล้ว

มาตรา ๒๑๖ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐ
ธรรมนูญให้ถือเป็นเด็ดขาด และให้ประกาศในราชกิจจา
นุเบกษา

มาตรา ๒๑๗ วิธีการพิจารณาของคณะตุลาการ
รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามกฎหมาย

หมวด ๑๒

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๑๘ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะกระทำได้อีกแต่โดยหลักเกณฑ์และวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกรัฐสภา และสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือจากสมาชิกของแต่ละสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๒) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม และให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ

(๓) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๔) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สองขึ้น

พิจารณาเรียงลำดับมาตราให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็น
ประมาณ

(๕) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว
ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วให้รัฐสภาพิจารณา
ในวาระที่สามต่อไป

(๖) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้น
สุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยใน
การที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่าสองในสาม
ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๗) เมื่อการลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้
แล้วให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้าฯ
ถวาย และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๒ และมาตรา ๙๓
มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๑๕ ในการออกเสียงลงคะแนนในวาระ
ที่สามตามมาตรา ๒๑๔ (๖) ถ้ามีเสียงเห็นชอบด้วยไม่
ถึงสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา
แต่มีเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิก

ทั้งหมดของทั้งสองสภา เมื่อเวลาหนึ่งปีได้ล่วงพ้นไปแล้ว นับแต่วันที่มีการลงมติดังกล่าว ให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นขึ้นพิจารณาใหม่เป็นวาระที่สามอีกครั้งหนึ่ง การออกเสียงลงคะแนนในวาระนี้ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ ถ้ามีเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภาให้ดำเนินการตามมาตรา ๒๑๘ (๗) ต่อไป

ในกรณีที่มีเสียงเห็นชอบด้วยไม่ถึงจำนวนตามที่กำหนดในวรรคหนึ่งก็ดี ในระหว่างระยะเวลาปีหนึ่งตามวรรคหนึ่งนั้น ถ้าสภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรก็ดี ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นเป็นอันตกไป

มาตรา ๒๒๐ ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงพระราชดำริเห็นว่า ร่างรัฐธรรมนูญที่นำขึ้นทุกเกล้า ๆ ถวายตาม มาตรา ๒๑๘ หรือมาตรา ๒๑๙ กระทบถึงประโยชน์ ได้เสียสำคัญของประเทศหรือประชาชน และทรงพระราชดำริเห็นสมควรให้ประชาชนได้วินิจฉัย พระมหากษัตริย์ย่อมทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศ

ออกเสียงเป็นประสามติว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วย
ร่างรัฐธรรมนูญนั้น และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๔
วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ มาตรา ๙๕ และ
มาตรา ๙๖ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๒๒๑ ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ให้เสร็จสิ้น
ภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๒๒ ในระหว่างที่รัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ
จนถึงวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา
๒๒๑ ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติตามธรรมนูญการปก
ครองราชอาณาจักรทำหน้าที่รัฐสภาตามบทบัญญัติแห่ง
รัฐธรรมนูญนี้ และมีให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๔ และ
มาตรา ๑๐๐ มาใช้บังคับแก่การดำรงตำแหน่งของสมา
ชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามมาตรานี้

มาตรา ๒๒๓ ให้คณะรัฐมนตรีที่บริหารราชการ
แผ่นดินอยู่ในวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ หรือคณะรัฐ

มนตรีหากจะมี^๕ขึ้นก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎรตามมาตรา ๒๒๑ เป็นคณะรัฐมนตรีบริหาร
 ราชการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญ^๕ และมีให้นำบทบัญญัติ
 มาตรา ๑๗๐ และมาตรา ๑๗๑ มาใช้บังคับแก่การ
 ดำรงตำแหน่งของรัฐมนตรีตามมาตรา^๕

เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว
 ให้คณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งพ้นจากตำแหน่ง แต่ต้อง
 อยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะตั้งคณะรัฐมนตรี
 ขึ้นใหม่

มาตรา ๒๒๔ บรรดาคำสั่งซึ่งนายกรัฐมนตรีได้สั่ง
 การโดยอ้างมาตรา ๑๗ แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราช
 อาณาจักรที่ยังใช้บังคับอยู่ในวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ^๕
 ให้คงมีผลใช้บังคับต่อไป การยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลง
 คำสั่งดังกล่าวให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ

.....

.....